

AKTUALNO

78. obletnica osvoboditve fašističnega taborišča Kampor na Rabu

»Trpljenja internirancev ne smemo pozabiti!«

V spominskem parku v nekdanjem italijanskem taborišču Kampor na otoku Rab je bila 11. septembra spominska slovesnost ob 78. obletnici osvoboditve taborišča. Udeležili so se je preživeli taboriščniki in njihovi svojci iz Slovenije in Hrvaške, prebivalci Raba in številni gostje. Organizatorja slovesnosti so bili ZZB NOB Slovenije, Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja, Taboriščni odbor Rab - Gonars in občina Rab.

Zbrane je najprej nagovoril predsednik sveta občine Rab Željko Dumičić in poudaril, da slovesnost poteka na kraju, kjer so se med drugo svetovno vojno kršile temeljne človekove pravice. Zato je treba graditi mostove prijateljstva med narodi in storiti vse, da se fašizem ne bi nikoli več ponovil. Predsednik Taboriščnega odbora Rab - Gonars Herman Janež ml. pa se je zahvalil prebivalcem Raba in občini Rab, da lepo skrbijo za spominski park in območje, kjer je bilo nekdanje taborišče. V njem je bilo 15.000 otrok, žensk in moških iz Slovenije in Hrvaške ter od leta 1943 tudi 2000 Judov. V taborišču

Vence in sveče so k obelisku v osrednjem delu spominskega parka položile številne delegacije. (Foto: Iztok Pipan)

je bilo v 14 mesecih in pol obstoja tudi 1200 mladoletnih otrok. V njem je zaradi lakote in boleznij umrlo več kot 4500 taboriščnic in taboriščnikov. Do zdaj so identificirali okoli 1500 ljudi. Janež je še posebej poudaril zadovoljstvo, da se je po številnih letih opozarjanj le začela obnova taboriščnega kompleksa na vhodu, obenem pa opozoril, da bo potrebnega še veli-

ko dela. Še posebej kliče po obnovi osrednjega obeliska, ki je bil postavljen pred več kot pol stoletja.

O grozotah v koncentracijskem taborišču Kampor na Rabu je spregovoril Slavko Malnar iz Čabra, ki so ga fašisti kot petletnega otroka skupaj z družino zaprli v taborišče. Spominjal se je še po-

NADALJEVANJE NA STRANI 2

OBLETNICA

Tradicionalno srečanje žrtev vojnega nasilja in njihovih potomcev

Pot v Evropo tlakovana z žrtvami

V Portorožu je bilo tradicionalno srečanje preživelih taboriščnic in taboriščnikov, ukradenih otrok, zapornikov, izgnancev in drugih žrtev vojnega nasilja ter njihovih potomcev in privržencev. Na tovariško srečanje, ki so ga obogatili s pestrim kulturnim programom, je prišla le peščica preživelih, kajti starost in trpljenje v taboriščih, zaporih, na prisilnem delu ali v begunstvu sta naredila svojo.

Častni pokrovitelj srečanja je bil predsednik republike Borut Pahor, ki je Taboriščnemu odboru Ravensbrück podaril zahvalo za ohranjanje spomina na osebne zgodovinske izkušnje žrtev taborišč in opominjanje, da si je treba nenehno prizadevati za mir, strpnost in solidarnost. Prevezel jo je predsednik odbora Matjaž Špat in se predsedniku zahvalil za dolgoletno podporo. Poudaril je, da dediščino žrtev in pričevalk ohranjajo s ponosom in srčno željo, da bomo iz nje za prihodnje rodove dobili spoznanja, ki bodo vsem prihranila ponavljanje takšnega gorja.

Slavnostna govornica na prireditvi, ki so se je med drugim

Tatjana Rojc

udeležili tudi predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, dr. Tomaž Čas, predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever, in evropska poslanka mag. Tanja Fajon, je bila slovenska senatorka v Rimu Tatjana Rojc: »Predrage slavljence in slavljenci, skozi desetletja ste obstali najprej kot uporniki, nato kot pričevalci. Podajte nam pravico, dolžnost in dediščino, da vaš delež pri ohranjanju slovenstva, ki zajema tudi pojem človeškega dostojanstva, predajamo dalje iz roda v rod. 'Družba, ki je ne ganejo zvoki, ki predstavljajo spomin na narod ali na odsotnega prijatelja, to je družba ali narod mrtvih,' je zapisal skladatelj Modest Musorgski. Z nami je pesem, ki predstavlja zavest in spomin. In ni naključje, da je naša pesem v času narodnega odpora zvenela kot prepovedana resnica, ki pa se ji vsi vi niste nikoli odpovedali. Na naši hierarhični lestevici vrednot so od začetka naše zavestne biti osnovna vodila svoboda, enakost, bratstvo.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

UVODNIK

Fašizem po fašizmu

Marijan Križman
predsednik ZZB NOB Slovenije

Prvo prvo zavezniškem bombardiranju Rima, 19. julija 1943, je že bilo jasno, da sile osi izgubljajo vojno. Hkrati so se v Italiji krepile sile, ki so želele, da se Italija »odklopi« od Hitlerjeve nacistične Nemčije. Številni italijanski politiki, med njimi Mussolinijev član fašistične stranke in vojske, maršal Pietro Badoglio, so kralju svetovali zamenjavo Mussolinija. Zaroti se je pridružil celo Mussolinijev zet, zunanji minister Galeazzo Ciano.

Cilj zarotnikov je bil povrniti moč italijanskemu kralju. Tako se je prvič po letu 1939 spet sešlo najvišje telo stranke, veliki fašistični svet. 24. julija 1943 je 19 od 28 prisotnih članov sveta glasovalo za nezaupnico Mussoliniju. Mussolini je odločitev velikega sveta prenesel kralju Viktorju Emanuelu III., ta pa ga je takoj razrešil vseh dolžnosti in karabinjerjem zapovedal, da Mussolinija aretirajo. Odpeljali so ga na goro Gran Sasso. Kralj je za novega predsednika vlade imenoval Pietra Badoglia, ki je nato ministrske funkcije zaupal vojaškemu poveljniku.

Strmoglavljenje fašizma je bilo po mnenju zgodovinarjev dejansko državni udar, Badoglieva vlada pa je bila vojaška diktatura. Badoglio se je medtem skušal pogoditi z zahodnimi silami. Toda zavezniki niso privolili v pogajanja in so zahtevali brezpogojno kapitulacijo. Do podpisa je prišlo v popolni tajnosti 3. septembra na jugu Sicilije, uradna objava pa je sledila pet dni pozneje. Po kapitulaciji se je italijanska vojska razbežala, a je Nemcem kljub temu uspelo ujeti

Cilj zarotnikov je bil povrniti moč italijanskemu kralju. Tako se je prvič po letu 1939 spet sešlo najvišje telo stranke, veliki fašistični svet. 24. julija 1943 je 19 od 28 prisotnih članov sveta glasovalo za nezaupnico Mussoliniju.

približno milijon italijanskih vojakov na območju Italije, Francije, Jugoslavije, Grčije. Okoli 100.000 razoroženih vojakov se je odločilo boriti pod zastavo italijanske socialistične republike. Mussolini jo je ustanovil 23. septembra 1943, potem ko so ga Nemci rešili iz Gran Sassa.

Predsednik republike Italije Sergio Mattarella je ob dnevu spomina na žrtve nacističnih uničevalnih taborišč (italijanska taborišča je izpustil) uporabil jasne besede, kakršne iz ust visokega italijanskega predstavnika redko slišimo. Nobenega opravičevanja v slogu »Italijani brava gente« ali prikrivanja zgodovinskih krivd fašizma. Italija je z rasnimi zakoni dejavno sodelovala pri genocidu Judov, Romov, istospolnih, umsko in telesno prizadetih, antifašistov, Slovanov in vseh, ki so se razlikovali od vzorca čistega arijca ali pa »bele rase«.

Predsednik je jasno povedal, da to ostaja neizbrisna sramota za Italijo, da rasni zakoni niso bili spodrseljaj, ampak so bistvo fašistične kulture, in so zato bili njegova neizbežna posledica.

Slovinci, predvsem pa Primorci so hitro občutili fašizem, saj je ta že takoj po prvi svetovni vojni začel morilski in raznarodovalni pohod, vrstila so se pobijanja, požiganja, mučenja in zapiranja v zloglasna taborišča, ki niso bila samo nacistična. Spomnimo se samo Raba, Gonarsa in številnih drugih, kjer je umrlo na tisoče Slovencev. Sprašujemo: kdaj se bodo Italijani opravičili za vsa hudo delstva in kdaj se bo italijanski predsednik poklonil vsem žrtvam italijanskega fašizma? V Sloveniji seveda.

Tako pa je, ko nas naši politiki vračajo v zgodovino. Poslanska skupina SDS je Državnemu zboru Republike Slovenije predlagala, naj se drugi odstavek 7. člena zakona o varstvu javnega reda in miru spremeni in se glasi: »Ne glede na prejšnji odstavek se z globo od 500 do 1000 evrov kaznuje, kdor se prepira, vpije ali nedostojno vede do druge osebe pri uradnem poslovanju ali v zvezi z uradnim poslovanjem ali najvišjega predstavnika države, poslanca, člana državnega sveta, člana vlade ...«.

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Kdo so množični morilci?

Trenutna oblast poleg stalnega pljuvanja po zgodovini že lastne državljanke, ki želijo braniti svojo svobodo, brez sramu zmerja kar s fašisti. Ena od osnov fašistične propagande je prav ta, da je svojih zločinov treba obtožiti nasprotnika. Zato zdajšnji klerofašistični oblastniki strahopetno obtožujejo druge, da so fašisti, sami pa se obnašajo kot najpristnejši Mussolinijevi črnosrajčniki.

Ena od osnov fašističnega vladanja je tudi spreobračanje in potvarjanje zgodovine ter ustvarjanje lažnih zgodovinskih mitov. V svojem žaljenju ljudi ter blatenju in spreobračanju lastne zgodovine partizanske poveljnike in voditelje nenehoma označuje za »množične morilce« ali pa »komunistične klavce« in podobno. Pustimo ob strani, da nasprotniki partizanstva česa drugega kot blatiti in žaliti narodnoosvobodilnega boja sploh ne morejo, saj pri »švabobrancih«, ki so se borili pod poveljstvom zločinske organizacije SS, tako ali tako ni mogoče najti niti ene svetle točke, ki bi jo lahko hvalili, slavili in opevali. Lahko nam je samo žal za tragične usode mladih zavedenih in nevednih fantov ob koncu vojne, ko so jih njihovi posvetni voditelji in duhovni pastirji prepustili maščevanju zmagovalcev, sami pa so jo popihali na varno.

Povojna maščevanja pa se niso dogajala samo pri nas, temveč povsod, kjer se je končala najbolj krvava vojna v zgodovini človeštva. Vojna je zločin in množično ubijanje že po svoji naravi, toda nikjer na svetu nikomur ne pride na misel, da bi kdo katerega koli lastnega zavezniškega voditelja ali poveljnika iz druge svetovne vojne razglašal za »zločinca« ali »množičnega morilca«. Tudi zavezniške vojske so med drugo svetovno vojno ali takoj po njej počele stvari, ki so z današnjega zornega kota zločini, a nobena od zavezniški strani ni začela druge svetovne vojne. Nobena zavezniška vojska se ni bojevala v imenu zločinske ideologije, ki je imela jasen namen

zaslužiti ljudi in iztrebiti celotne narode in rase. Nikomur v ZDA ne pride na misel predsednika Trumana razglašati za »zločinca«, ker je ukazal vreči atomski bombi na Japonsko. Nikomur v Združenem kraljestvu ne pride na misel, da bi Churchilla razglašal za »množičnega morilca«, pa čeprav je stal za nepotrebnim bombardiranjem Dresdna, kjer je umrlo več kot sto tisoč ljudi. Tudi v Rusiji vloga Stalina med drugo svetovno vojno ni sporna in nihče ne njega ne vojakov Rdeče armade ne razglašajo za »zločinca«. Vsaka zreła država se tako kakor tudi vsak človek vedno želi drugemu predstaviti v najboljši luči.

Zreli državniki tako vedno želijo sebe in svojo zgodovino predstaviti le v najlepši luči in se pred tuji izogibajo kazanju na temne strani zgodovine in pranju »umazanega perila«. Več kot očitno je to v Italiji, ko vsi italijanski politiki ali vse stranke stopijo skupaj, ko je treba braniti umazano fašistično zgodovino svoje države, druge pa obtoževati zločinov in

»genocidnosti«. Njihova politika skupaj doseže celo to, da se gre naša »najvišja moralna neavtoriteta« oziroma predsednik naše države poklonit njihovim lažnim obtožbam in potvarjanju zgodovine. Sicer pa se je naš predsednik republike v svoji nenačelnosti in sprenevedanju začel že tako zapletati, da včasih nehote pove celo resnico. Na slovesnosti v Andražu nad Polzelo, kjer so počastili spomin na strmoglavljenje ameriškega zavezniškega letala, se je spet kot hudič križu izogibal besede partizani. Zato je pred predstavniki tujih držav in ponižno pred svojim predsednikom vlade dejal, da je zavezniške letalce rešil »slovenski narod«. Torej je zgodovina jasna in preprosta: zavezniške letalce so rešili partizani, torej so partizani slovenski narod in slovenski narod so partizani in nihče drug. Imenovanje partizanov za »množične morilce« in klavce je zato žaljenje vseh Slovencev, ampak to je žal način vladanja trenutne klerofašistične oblasti.

NADALJEVANJE S STRANI 1

»Trpljenja internirancev ne smemo pozabiti!«

sebej grozot mater, ki so se borile za preživetje svojih otrok, in prisotne pozval, naj se trudijo, da nikoli več ne pride do takega teptanja človeškega dostojanstva. Malnar je tudi povedal, da je bilo v taborišču 800 otrok, starih manj kot 15 let, da so jih leta 1942 preselili v Gonars, kjer pa jih je kar 83 umrlo. V taborišču ni bilo niti enega partizana. Vse, ki so jih Italijani ujeli, so namreč takoj pobili.

Osrednji govornik na prireditvi je bil poslanec Socialnih demokratov v Državnem zboru Republike Slovenije, Predrag Baković, ki je poudaril zavedanje človečnosti. »Interniranci, ki so razorožili sovražnikovo vojsko na Rabu, svojim krvnikom niso maščevalno sodili, temveč so številnim celo pomagali pri vrnitvi v njihove matične domovine. Vse to se na prvi pogled zdi nepredstavljivo, a ko pogledamo z razdalje, se zavemo, da je največja zmaga človeka v tem, da je kljub vojnim grozotam zmožen prekiniti zlo razčlovečenja in ob tem ne pozabiti. Da mir, človekove pravice in človekovo dostojanstvo niso ne samoumevni ne trajni, da se je zanje treba boriti, jih ceniti in spoštovati na vsakem koraku ob vsakem času.«

Krajši kulturni program so pripravili tudi pri spomeniku ženskega taborišča.

Govor je končal z besedami, da dogajanja v taborišču Kapor ne smemo nikoli pozabiti.

Spominske slovesnosti so se udeležili tudi Bernard Šrajner, pooblaščen minister iz Veleposlanstva Republike Slovenije v Zagrebu, predstavniki hrvaške borčevske organizacije, nekaterih občin Primorsko-goranske županije, občin z otoka Raba kot tudi predstavniki slovenskih društev na Hrvaškem. Osrednjo borčevsko organizacijo sta predstavljala člana predsedstva ZZB NOB Slovenije Jože Oberstar in Janez Alič.

Za vodenje in recitacije pesmi in pričevanj nekdanjih taboriščnikov sta poskrbela Irena Ivič in Urban Pipan, s pesmijo pa sta nastopila pevski zbor Svoboda iz Kočevja ter znani kvarnerski pevec Joso Butarac. Režiser prireditve je bil Iztok Pipan iz TV Medvode.

Udeleženci slovesnosti so položili cvetje in prižgali svečke ter prisluhnili krajšemu kulturnemu programu tudi pri spomeniku, ki označuje območje taborišča, kjer so bile ženske, otroci in starčki.

S. B.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Pot v Evropo tlakovana z žrtvami zmagovalcev

Brez vašega upora in vaše žrtve se naše življenje verjetno nikoli ne bi razvijalo s tistim prepotrebim pogumom, uporno ter v spoštovanju do drugih, ki nikoli ni umanjalo, tudi do tistih, ki ne delijo našega svetovnonazorskega prepričanja,« je med drugim dejala Rojčeva. Spomnila je tudi na krivice, ki se dogajajo danes: »Danes imamo nove nedolžne krivce med poslednjimi, med ponižanimi in razžaljenimi, med tistimi, ki bežijo pred vojno in revščino v upanju, da jih bo naš zapadni svet sprejel in jim ponudil roko. Ti poslednji imajo morda drugačno barvo kože, drugačno vero, drugačne navade, ob skrivnem prehođu državnih meja ali ob strahotnem plutju čez Sredozemlje pa nikakor ne nehajo biti člani naše človeške skupnosti.« Dodala je še: »Beseda o vaši in naši preteklosti zveni nekaterim povsem odvečno. Odvečni naj bi bili tudi spomeniki. In vendar mislim, da so naša obelež-

ja dragoceni in avtentični pomniki vsega, kar je bilo, ker so jih postavljali naši ljudje takoj po koncu druge svetovne vojne najprej iz potrebe, da bi se oddolžili tistim, ki so naše svobodne korake plačali z življenjem, obenem pa tudi iz želje, da mi ne bi pozabili: naša pot v svobodno Evropo je tlakovana z žrtvijo. Bomo mar pozabili, kdo je bil na strani žrtev in kdo v kolaboraciji s krvniki?« Svoj nagovor je končala z besedami: »Naj nas plamenica visoke dragoce ne dediščine, ki nam jo izročate, predrage interniranke, interniranci, zaporniki, izgnanci, ukradeni otroci, uporniki, zlahtne Slovenke in Slovenci, spremlja kot stalnica in vodnica naše skupne prihodnosti. Hvala vam iz srca, ker niste klonili. Mi ne bomo pozabili.«

Na slovesnosti so se spominjali prejšnjih druženj, povzeli nekaj sporočil slavnostnih govornikov in drugih gostov, predvsem pa s spomini Ivica Žnidaršič, Janeza

Žmavca, Janeza Deželaka, Dušana Stefančiča, Erike Fürst in Sonje Cunder ponovili že večkrat izrečene opomine, kako krhke so lahko naše vrednote in temeljne človekove pravice v času, ko je sovražni govor na različnih družbenih omrežjih postal tako zelo sprejemljiv. Opomnili so, da je še bolj kot sovražni govor lahko za nas boleča tišina, ki mu žal vse prebogosto sledi. V kulturnem programu so sodelovali še dramski igralec Domen Valič, orkester Slovenske vojske s solisti, tenorist Martin Sušnik, pevec Slavko Ivančič, pevka Marjetka Popovski s spremljevalno skupino, recitator Igor Rojc in številni drugi. Prireditve je zasnovala in realizirala Silvana Knok v sodelovanju s producentom Iztokom Pipanom in montažerjem Žigom Kovačem ter s tehnično podporo ekipe Televizije Medvode.

S. B., foto: Iztok Pipan

Listina ZZB NOB Slovenije Sonji Vrščaj

Eno izmed petih listin ZZB NOB Slovenije kot najvišjega priznanja za osebni prispevek k resnici narodnoosvobodilnega boja, ki jih je predsedstvo ZZB NOB Slovenije ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda podelilo na razširjeni seji predsedstva 22. junija, je prejela tudi Sonja Vrščaj, preživela taboriščnica uničevalnega taborišča Auschwitz Birkenau. Ker priznanja zaradi odsotnosti ni mogla prevzeti na podelitvi, ga je prejela na seji predsedstva osrednje borčevske organizacije 7. septembra 2021.

Listino je Sonji Vrščaj predal predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman in ob tej priložnosti dejal: »Bila je udeleženka narodnoosvobodilnega boja od leta 1943, zaprta v zloglasnem tabori-

šču Auschwitz Birkenau, vsa leta po vojni je bila tudi dejavna družbenopolitična delavka. V Zvezi borcev deluje od leta 1988. Bila je organizatorica prvega srečanja primorskih taboriščnic in taboriščnikov Auschwitz v Portorožu v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, bila je

dolgoletna predsednica taboriščnega odbora Auschwitz, pobudnica postavitve slovenske spominske plošče v koncentracijskem taborišču Auschwitz-Birkenau in avtorica brošure o primorskih taboriščnicah in taboriščnikih v Auschwitzu.

Vsa leta sodelovanja v Zvezi borcev je ob izjemni predanosti izročilo NOB trezno in požrtvovalno opravljala vse naloge v okviru svojih vsakokratnih funkcij. Še vedno pri svojih 95 letih na mlade prenaša vrednote NOB in jim nenehno polaga na srce: 'Imejte radi svojo domovino, cenite svobodo in spoštujte svoj jezik.' Z vsem svojim delom je pomembno sooblikovala podobo in delovanje Zveze borcev v Ljubljani, Sloveniji in mednarodnem okolju.«

Jani Alič

V METEŽU ZGODOVINE – V Mariboru in na slovenskem Štajerskem

Prva streljanja talcev leta 1941

Hitlerjeva direktiva o popolnem ponemčenju okupirane slovenske Štajerske v najkrajšem času in za vsako ceno je padla na plodna tla. Okupator je samo dober teden po zasedbi začel načrtno izvajati nasilje nad slovenskim prebivalstvom. Za vse, ki bi kakor koli ovirali ponemčevanje in oteževali že za leto 1941 predvideno priključitev okupirane slovenske Štajerske k nemškemu rajhu, so bile predvidene najstrožje kazni.

Številnim aretacijam na podlagi seznamov, ki so jih nacisti pripravili v graškem Inštitutu za jugovzhodno nemštvo (Südostdeutsches Institut) že pred napadom na Jugoslavijo in ki so jih začeli izvajati že v prvih dneh okupacije, so sledile množične deportacije v poletnih mesecih leta 1941, kar je samo še okrepilo upornega duha pri Slovencih. Zato je okupator po prvih organiziranih partizanskih akcijah posegel še po najhujši obliki nasilja, po streljanju talcev, kakor imenujemo vsa plakatirana streljanja na okupiranem slovenskem Štajerskem od 30. julija 1941 do 3. aprila 1945. Streljanja so ustvarjala izjemen psihični pritisk na slovensko prebivalstvo, še bolj pa na sodelavce osvobodilnega gibanja.

Povračilni ukrepi

Nacisti so streljali talce kot povračilni, maščevalni ukrep po prvih oboroženih partizanskih akcijah. Vsi ustreljeni so bili tesno povezani z osvobodilnim gibanjem. Na podlagi odredb 17. maja in 16. avgusta 1941 ter pooblastil, ki mu jih je dal šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko dr. Sigfried Uiberreither, je do odhoda iz Spodnje Štajerske marca 1943 o usmrtnih odločal izključno poveljnik varnostne policije in varnostne službe Otto Lurker, pozneje pa višji vodja SS in policije v 18. vojaškem okrožju Erwin Rösener. Pri streljanjih talcev na slovenskem Štajerskem nimamo opravka s klasično obliko talstva, s povsem nedolžnimi žrtvami, je pa prva talstva jasno razvidna iz nacističnih obrazložitvev streljanj. Kot se je Lurker sam izrazil, so bila streljanja le »varnostno policijski ukrepi, ki jih ni enačiti s sodbami«. Torej ni šlo za sodne, ampak za policijsko upravne postopke, ki sta jih spremljala izsiljevanje in mučenje. Čeprav je Pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo proti nasilnemu izseljevanju slovenskega prebivalstva, zlasti pa proti »streljanju tistih najpogumnejših sinov in hčera slovenskega naroda, ki so po nesrečnem naključju prišli v njihove roke«, odločno nastopil s posebnim letakom že 23. avgusta 1941, ni nič pomagalo, saj so nacisti že naslednji dan, 24. avgusta, prvič streljali tudi na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru.

Uspešna in odmevna akcija

Nacisti so svoje dejanje opravičili s partizanskima napadoma v Ribnici na Pohorju in Zagorju. V noči na 12. avgust 1941 je Pohorska četa napadla orožniško postajo v Ribnici. Ob pomoči krajevne odporniške organizacije je bila akcija dobro pripravljena. Velik uspeh in odmevnost akcije sta bila v tem, da sta v spopadu s partizani padla prva Nemca na okupiranem slovenskem Štajerskem, ribniški župan Wilhelm Witzmann in vodja krajevne orož-

niške postaje Alfred Pildner, hudo ranjen pa je bil pomožni policist Zacharias. V noči na 9. avgust 1941 pa je Revirska četa napadla orožniško postajo in rudniško stražo v Zagorju. Teško ranjen je bil okupatorjev orožnik Otto Tharr. Partizanski napad v Zagorju je bil prva večja partizanska akcija v Sloveniji. O njej je šef nemške varnostne policije in varnostne službe Reinhard Heydrich poročal tudi svojemu zunanjemu ministru Joachimumu von Ribbentropu. O prvem streljanju v Mariboru so nastale prave legende o junaštvu teh borcev za svobodo, ki so s prezirno zrli smrti v oči. Njihov edini greh je bil samo v tem, da so ljubili domovino in se uprli genocidnemu okupatorju.

Smrt treh narodnih herojev

Pod streli, ki so na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru prvič zapeli svojo smrtonosno pesem, je omahnilo v smrt 13 organizatorjev osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem. Med njimi so bili trije narodni heroji (Slavko Šlander, Slava Klavara in Franjo Vrunč) ter nekaj borcev prvih partizanskih enot in terenskih aktivistov OF Slavko Šlander, ki so ga gestapovci prijeli pod imenom Franz Weber (pod tem imenom je naveden tudi na razglasu o streljanju!), je bil sekre-

Sodni zapori v Mariboru (Hrani Muzej narodne osvoboditve Maribor)

tar pokrajinskega komiteja KPS za severno Slovenijo, in Slava Klavara, sekretarka okrožnega komiteja SKOJ Maribor, sta bila aretirana 7. avgusta 1941, ko je okupator zaradi izdaje na postojanki pri Mari Čepičevi v Kolodvorski ulici 4 aretiral 16 ljudi. Klavarin sodelavca, skojevca Svetozarja Kočevarja, ki so ga skupno z Bojanom Ilichom v zadnjem trenutku črtali s seznama političnih jetnikov, ki so jih 23. avgusta 1941 poslali v koncentracijsko taborišče Mauthausen, so prijeli, ko je vdrl v Črničev sanatorij v Mariboru, da bi prišel do sanitetnega materiala za partizane. Učitelj Franjo Vrunč, komandir 1. celjske čete, je bil prijel v Slivnici pri Celju, potem ko sta bila s Petrom Stantetom izdana. Jože Tovornik iz Rimskih Toplic, eden od organizatorjev OF na celjskem območju, je bil aretiran med napisno akcijo v Migojnicah pri Celju. Pri njem so našli zajeten šop letakov z naslovom »Slovinci«. Edo Grubelnik, organizator delavcev v jospidolskem kamnolomu in sekretar celice KPS v Ribnici na Pohorju, je bil aretiran po partizanskem napadu na Ribnico. Med ustreljenimi je bil tudi nekdanji oficir jugoslovske vojske in nekaj časa komandir Pohorske čete Franc Ekart iz Rogoze pri Hočah, ki je v patrolji z Gustavom Svenškom

in Dragom Flisom odšel iz tabora Pohorske čete v bližino Hoč minirat železniško progo. Skupino so nacisti razbili in Ekarta naslednji dan, 17. avgusta, zjutraj prijeli. Istega dne so bili ustreljeni še člana Revirske čete rudarja Branko Babič iz Kisovca pri Zagorju in Polde Grahek iz Zagorja ter mladi Trboveljčan Jože Kovač. Naslednji dan, 25. avgusta, ko je bilo vse mesto še pod močnim vtisom prvih streljav, so morale pred skladovnico drv na dvorišču sodnih zaporov še tri žrtve. To so bili člani lovrenške odporniške skupine Tončka Vresnik, njen zaročenec Stanko Brezovnik in Mariborčan Franc Kolarič, ki je prišel kot poštar na lovrenško pošto. Aretili so jih samo dva dni pred ustrelitvijo. Pogumni mladi ljudje so prerezali telefonske žice, da bi pohorski partizani, ki so pripravljali napad na lovrenško orožniško postajo, lažje izvedli akcijo. Našel se je izdajalec. Streljanji 24. In 25. avgusta so nacisti objavili z enim razglasom.

Ustrelili več kot 170 talcev

Do konca leta 1941 je bilo v Mariboru še pet streljanj (23. septembra, 21. in 30. oktobra, 15. novembra ter 27. decembra). Zunaj Maribora so nacisti leta 1941 streljali petkrat. Najprej 30. julija v gozdu Dobrava pri Brežicah, ko so ustrelili de-

vet članov krške uporniške skupine in Ivanko Uranjek, ki je skupini prinesla propagandno gradivo (to je bilo sploh prvo streljanje talcev na slovenskem Štajerskem!), nato pa še 10. avgusta v gozdu Ilovce pri Miklavžu na Dravskem polju, 4. septembra v Celju, 17. septembra v Trbovljah in 10. oktobra v Šoštanju. Skupno so nacisti leta 1941 v Mariboru in sedmih streljanjih usmrtili 134 oseb, v 12 streljanjih na slovenskem Štajerskem pa 174 (med njimi tri ženske). Čeprav so bile žrtve velike in je smrt več kot 170 talcev, ki so predstavljali jedro osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem v letu 1941, pomenila veliko izgubo v boju proti okupatorju, je okupator dosegel nasprotno od pričakovanega. Volja do odpora je bila močnejša od nacističnega nasilja. Kljub razglasom, ki so iz tedna v teden naznanjali smrt in vzbujali grozo med slovenskim prebivalstvom, kljub gestapovskim vdorom v vrste osvobodilnega gibanja in kljub stopnjevanemu nasilju, ki je nato v letu 1942 doseglo svoj vrhunec, se je odpor nadaljeval. Na izpraznjena mesta pobitih in ustreljenih so prihajali vedno novi, ki so z enakim zanosom in pogumom nadaljevali začeto delo svojih padlih tovarišev.

Dr. Marjan Žnidarič

KOLUMNA

Jože Poglajen

Sveti Martin gre na volitve

Po tistem, kako je Janša kljub javnemu predvolilnem zaklinjanju omembe vrednih političnih strank – izjema je NSi – da z njim ne bodo sestavljali vladne koalicije, prevzel oblast v svoje roke in slovensko državo ustrojil po svoji meri, se zdi, da je na našem političnem odru, bolj rečeno v močvirju, vse mogoče. Je torej mogoče tudi, da prihodnje leto pri nas ne bo volitev? Te lahko prepreči le razglasitev izrednega stanja. Državni udar torej, kar pa kljub vsemu meji na znanstveno fantastiko.

Lahko pa so volitve prej, če zaradi izglasovane nezaupnice Janševi vladi država ostane brez vlade ali če Janša odstopi, vlada pade in Pahor parlament razpusti ter razpiše izredne volitve. A nič ne kaže, da bi Janša odstopil. Predčasne volitve ga ne zanimajo, ker z njimi ne bi ničesar pridobil. Čas do rednih volitev pa lahko izrazi, da do konca vzpostavi mrežo zaupnikov v državni upravi, podjetjih in javnih ustanovah. Tako bo tudi po volitvah ostal realna, močna in vplivna »globoka država« – se pravi to, kar njegova trobila pripisujejo opoziciji.

Z zadnjim »cirkuškim« dogajanjem, kot pravi novopečeni šef upokojenske stranke Jasnič, se morda odpira kanček več možnosti, da opozicija Janševo vlado – morda tudi s pomočjo poslancev NSi – zruši pred rednimi volitvami. To bi postalo verjetnejše, če bi Jasniču uspelo poslanca Simonoviča, Juršo in Hrška prepričati, da bodisi svoja poslanska mesta prepustijo naslednjim na listi Desusa ali da se zavežejo prenehati glasovati za Janševo vlado in s svojimi glasovi preidejo v dejavno opozicijo. To bi spremenilo razmerje sil v parlamentu na 46 proti 44 za opozicijo. Ob zadnjih zakulisnih dogajanjih v poslanski skupini SNS se zdi, da tudi očitno kupljeni glasovi Jelinčičevih nacionalistov le niso tako zanesljivi, kakor so bili do zdaj. Sodeč po zadnjih nastopih Tonina bi iz Janševе vladne kompozicije najraje izstopili celo krščanski demokrati. To bi bil za Jasniča sanjski razplet, kajti znova bi se iz pepela vsaj nekoliko dvignil ugled stranke in tako bi imela na volitvah vsaj nekaj možnosti, da se prebije v parlament.

Kot je v enem od komentarjev zapisal filozof Boris Vežjak, bodo poslanci Desusa v slovensko politično zgodovino odšli kot krivci za dve sramoti: omogočili so Janševo avtoritarno oblast, za nameček pa še uničili svojo stranko. Enako velja

tudi za preostanek poslancev nekdanje Cerarjeve stranke. Toda s tem verjetnim vztrajanjem pri podpiranju Janševе vlade trojica dokončanju mandata Janševе vlade naklonjenih Desusovih poslancev pravzaprav dela uslugo tudi opoziciji. Zrušenje Janševе vlade bi bilo za opozicijske stranke sicer dobrodošla predstava, tudi obliž na rano samoljubnosti zaradi sramotnega poraza marca leta 2020, a jih še letošnje volitve ne mikajo preveč. Ker – razen bolj ali manj jalove kritike Janševеga avtokratskega vladanja – (še) nimajo vsaj približnega vsebinskega načrta, kaj početi z državo, če jim uspe spraviti skupaj kolikor toliko enotno in prepričljivo vladno koalicijo.

Če torej krščanski demokrati ne bodo zadnji hip izstopili iz Jaševе vladne kompozicije, se bomo bržkone prihodnje leto podali na redne volitve. Kot napoveduje državna volilna komisija, bodo volitve poslancev lahko že 24. aprila. Če bi seveda zdajšnji predsednik republike pohitel z razpisom. Lahko pa vse skupaj zavleče do nedelje, 5. junija, ko poteče zadnji ustavni rok za razpis volitev v državni parlament. Uradno se predvolilna kampanja začne mesec dni pred dnevom glasovanja, a je že zdaj čutiti brbotanje

v propagandnih kotlih posameznih strank. Janševi, Počivalškovi in Toninovi na eni strani vse bolj mrzlično delijo predvolilne bombončke, za katere se hitro izkaže, da jih bomo na koncu plačali mi. Na drugi strani se njihov propagandni orkester vse bolj paranoično in histerično odziva na vsak pojav protesta zoper avtokratsko vladanje.

A tudi opozicija ne spi. Zlasti ne spi šefica stranke z njenim imenom. Bratuškova se je tako v gostilni Livada, kjer so se do zdaj zbirali navijači Desusa, zmagoslavno hvalila, da v vrste SAB prestopa stotine desusovcev in ona jih rada sprejema v svoje naročje. Nekateri prestop menda 250 članov Desusa k SAB res ocenjujejo kot tektonski premik za obe stranki, a nekaj sto volivcev več ne pomeni ravno zagotovila, da bo po volitvah v parlamentu sedelo deset poslancev SAB, kot je napovedala Bratuškova. Bolj verjetno je, da se bodo volilni glasovi Desusa razpršili v vse stranke. Toda AB ne le da »krade tuja jajca« (Jasnič), v skladišču ima še druge ideje za krasni novi svet. Ena takih je predlog, da bi dan svetega Martina razglasili za državni praznik. Najbrž upajo, da jim bo sveti Martin med predvolilno kampanjo pomagal iz vode »delati vin' ...«

Zrušenje Janševе vlade bi bilo za opozicijske stranke sicer dobrodošla predstava, tudi obliž na rano samoljubnosti zaradi sramotnega poraza marca leta 2020, a jih še letošnje volitve ne mikajo preveč.

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Gospodarski razvoj po pandemiji

Svetovna trgovina je med pandemijo covida 19 upadla, a se že od junija lani krepi. Letos junija je bila za 16 odstotkov večja kakor pred letom in skoraj šest odstotkov nad primerljivo ravno leta 2019 (CPB World Trade Monitor). Skupaj s svetovno konjunkturo narašča tudi bruto domači produkt (BDP) naših glavnih trgovinskih partnerjev. V EU je bil drugo letošnje četrletje realno za 13 odstotkov, v evrski skupini pa za skoraj 14 odstotkov večji kakor v enakem obdobju lani. Nemški BDP se je v tem obdobju realno povečal za devet odstotkov, avstrijski pa za 11 odstotkov. V Franciji, Italiji in Španiji je gospodarska rast še hitrejša.

Že v gospodarskih konfliktih pred pandemijo covida 19, še bolj pa med njo se je pojavilo oteženo delovanje dobavnih verig, ki so se zadnjih dvajset let vzpostavile na svetovnem trgu. Te težave so se odražale v povečanju cen surovin. Po podatkih londonske revije The Economist so bile te konec avgusta letos za 30 odstotkov višje kakor pred letom, a so se v zadnjem mesecu vendarle znižale za dobrih devet odstotkov. Postopki gospodarskega prilagajanja novim razmeram očitno že tečejo. Bo pa zaradi povečanega protekcionizma inflacija slej ko prej višja, gospodarska rast pa počasnejša, kot če tega pojava ne bi bilo. Gledano z evropskega vidika se bo poslabšal položaj potrošnikov in izboljšal položaj proizvajalcev.

Tudi pri nas se je gospodarska rast izrazito pospešila. Slovenski BDP je bil v drugem letošnjem četrletju (od aprila do junija) realno za dobrih 16 odstotkov, v celem prvem polletju pa za devet odstotkov večji kakor v enakem obdobju lani. Obenem je bil realno tudi dva odstotka večji kakor v prvem polletju leta 2019 (pred pandemijo covid 19). Sicer je osebna poraba letos še precej nižja kakor v letu 2019, kar kaže na potencial nadaljnje rasti povpraševanja. Obenem je dodana vrednost večine na trgu delujočih storitvenih sektorjev (razen finančnega) 2021 manjša kakor pred dvema letoma. Tudi tu so še očitne neizkoriščene zmogljivosti, ki nakazujejo možnost nadaljevanja gospodarske rasti.

Po anketi Mednarodne organizacije dela smo imeli v drugem letošnjem četrletju 4,3-odstotno stopnjo brezposelnosti (približno enako kakor med konjunkturo leta 2019 ali pa 2008). Od aprila do avgusta letos imamo na letni ravni okoli dvo-odstotno inflacijo. Slovenija ostaja velika neto izvoznica, saj je imela v prvi polovici leta 2021 na tekočem računu plačilne bilance 1,4 milijarde evrov presežka. Od januarja do ju-

nija letos so bili naši skupni javnofinančni prihodki, merjeno po denarnem toku (torej po plačilih, ne da bi upoštevali še vzpostavljene terjatve oziroma obveznosti), za 915 milijonov evrov (10 odstotkov) večji kakor v enakem obdobju leta 2019. Skupni javnofinančni odhodki so se od prvih šestih mesecev predlani do enakega obdobja letos povečali za skoraj 2,7 milijarde evrov (za 32 odstotkov). V konsolidirani bilanci javnega financiranja smo imeli, merjeno po denarnem toku, med januarjem in junijem leta 2021 primanjkljaj 1,4 milijarde evrov.

Rast javnofinančnega primanjkljaja vodi v povečanje javnega dolga. Konec prvega letošnjega četrletja je znašal dobrih 40 milijard evrov (86 odstotkov našega BDP). Ob izvajanju programa okrevanja po krizi, povezani s pandemijo covid 19, se bo še povečal, a bo gotovo sledila hitra rast BDP in delež dolga v njem se bo začel zmanjševati. Ključno vprašanje je, kako bo Slovenija izkoristila sredstva, namenjena okrevanju po sedanji krizi, oziroma ali ji bo podobno kot po letu 2009 uspelo spodbuditi razvoj z uvajanjem novih tehnologij in novih prodornih manjših podjetij (podprtih z razvojnimi skladi) ali pa bo vlagala v gradbene projekte. Evropska komisija za merilo učinkovite razvojne politike uporablja besedno zvezo »digitalna in zelena prenova«.

Rast javnofinančnega primanjkljaja vodi v povečanje javnega dolga. Konec prvega letošnjega četrletja je znašal dobrih 40 milijard evrov (86 odstotkov našega BDP).

Očitno se pričakuje preboj na področju tehnologij, ki bodo omogočila manjše onesnaževanje okolja. Gre za elektrifikacijo prometa in ogrevanja, povečanje učinkovitosti rabe različnih naravnih virov (zlasti energije) ter proizvodnjo konkurenčnih naprav za proizvodnjo in shranjevanje električne energije iz obnovljivih virov. Če se bo na podlagi teh politik začel nov razvojni cikel, se bo delež javnega dolga v BDP prihodnje desetletje postopoma znižal na raven pred sedanjo krizo. Ustrezna razvojna politika vpliva na povečanje konkurenčnosti, tržnih deležev izvoznikov na svetovnem trgu, rast blaginje doma in domačega povpraševanja, dvig realnega BDP in zmanjšanje deleža javnega dolga v njem.

Slovenija ima tudi precejšnje rezerve pri angažiranju prihrankov za financiranje investicij. Glede na to, da finančni sektor ne zagotavlja rasti kreditov, bi bilo smiselno, da Slovenska izvozna in razvojna banka (SID) izda obveznice, namenjene predvsem domačim investitorjem oziroma prebivalstvu, ter pridobi obsežna sredstva za plasiranje razvojnih kreditov ali pa za vstop v solastništvo rastočih malih in srednjih podjetij. Gre za del razvojne politike, ki je vodena s povratnimi sredstvi.

OBLETNICA – 100. obletnica mareziškega upora proti fašizmu

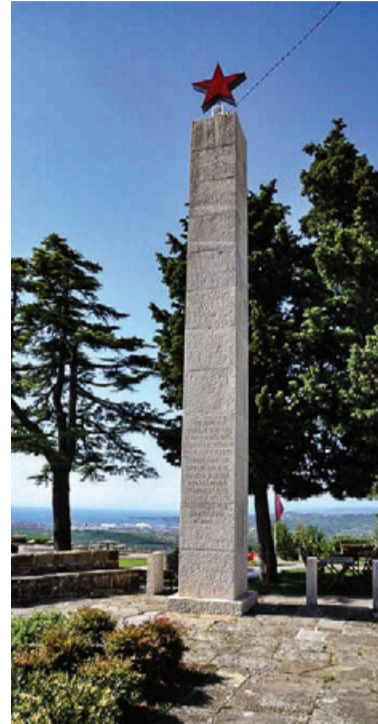
»To je bila naša kristalna noč«

V Marezigah je na novoustanovljena, okrepljena in pomlajena krajevna organizacija Združenja borcev konec avgusta pripravila slovesnost v počastitev 100. obletnice mareziškega upora proti fašizmu. Sodelovali so domača godba na pihala, moški pevski zbor iz sosednjega Loparja in učenci tamkajšnje osnovne šole, ki je poimenovana po vodji upora Ivanu Babiču Jagru.

Prisotne je poleg nove predsednice Lilijane Bellina pozdravila predsednica koprškega združenja TIGR Jadranka Šturm Kocjan, slavnostni govornik pa je bil Miloš Ivančič.

Kot je poudaril slavnostni govornik, nova krajevna organizacija ZB prevzema skrb za ohranjanje vrednot mareziškega upora, časti in ponosa naših prednikov. Gre za pomembno nalogo in veliko odgovornost, saj ne gre za upor lokalnega pomena, ampak – upam si trditi – za vrednoto svetovnega pomena. Zakaj? Upor Marezižanov ali točneje Istranov po Istri leta 1921 je bil prvi upor proti fašizmu na svetu, prvo opozorilo na strahoto, ki jo prinaša fašizem, na najbolj grozno vojno, ki je nato zahtevala 60 milijonov žrtev. Prav naši predniki, uporni kmetje in delavci, ti barbari, kot nas je imenoval Mussolini eno leto prej v Pulju, ki jih je treba pobiti, ti sčavi, za kar so nas imeli fašisti, pa ne samo fašisti – prav ti so se uprli nadljudem z dvatisočletno kulturo. Če bi preostali svet takrat razumel sporočilo tega upora Istranov, da je to, kar se dogaja v Italiji, fašizem, ne bi prišlo do najbolj grozne vojne vseh časov.

»Ta upor bi morali zapisati v svetovno dediščino Unesca, in to prej kot marsikaj drugega. Ta ni lokalnega pomena, ampak svetovnega, ni stvar preteklosti, ampak tudi sedanjosti in – bojim se – prihodnosti, saj je fašizem – zakrit s pretkanimi mutacijami in manipulacijami – še vedno živ. Italijanski fašisti celo s pomočjo naših domačih pisunov vse glasneje razlagajo, da je bilo to, kar se je dogajalo v Marezigah, le dejanje barbarov, ki so ubili tri kulturne fante, ki so prišli na paštašuto v njihovo vas. Res so Marezižani ubili tri fašiste in res je, da so fašisti,

ki so prišli v vas, najprej šli v gostilno naročit paštašuto, a so rekli kuharici, naj pašte ne vrže v lonec, dokler oni ne opravijo svojega dela. In nato so se tega tudi lotili: z bombami, pištolami in puškami.«

Ivančič je spomnil na lanskoletno 100. obletnico požiga Narodnega doma, ki jo je predsednik države osramotil s predhodnim poklonom ob fojbi laži in s tem priznal italijanske laži na račun našega naroda. »To je bila naša kristalna noč, ki se je nam je zgodila 18 let prej kakor Judom v Nemčiji,« je poudaril Ivančič in dodal: »Le dva meseca pred napadom na Marezige so fašisti v Strunjanu z vlaka streljali na otroke in dva ubili, tri hudo in dva lažje ranili. Če tega svet ni videl, pa bi lahko tisti dve bojni ladji in 2000 vojakov, s katerimi so Italijani napadli uporne rudarje v Labinu, ki so oklicali svojo republiko.«

Ivančič je še dodal, da so Primorci ponosni na svoje uporništvo, najprej na to leta 1921, nato leta 1941, ko so se skupaj z vsemi jugoslovanskimi narodi uprli okupatorjem, in tudi na dan prej leta 1991, ko so se uprli za našo osamosvojitve. Ponosni so na svojo slovensko državo, pa čeprav so jo nekateri skorajda vso okradli in razprodali, a

ob tem se dobro zavedajo, da brez tistih uporov leta 1921 ne bi bilo več slovenske Istre. Brez enotnega upora Osvobodilne fronte ne bi bilo današnje Slovenije.

»In kaj smo dobili od tistega klanjanja lažem?« se je vprašal Ivančič. »Še nekaj novih fašističnih spomenikov lažnim fojbam in poimenovanj ulic po vsej Italiji. Pa celo novo serijo oddaj na RAI 2, v katerih sta Dežman in Zverova razlagala, da imamo v Sloveniji v fojbah še 90.000 trupel in celo fojbo otrok. Bazoviški junaki pa še vedno veljajo za zločince, Narodni dom je še vedno italijanski, mi primorski Slovenci, naši rojaki v Italiji, še vedno ali vse bolj veljamo za barbore, sčave in seveda Titove klavce,« je dodal in končal: »Mi Istrani in drugi Primorci ne bomo nikoli dovolili, da se tudi naš mareziški upor, upor Istranov, izkoristi in oskruni za interese neofašizma, revanšizma

Ivančič je spomnil na lanskoletno 100. obletnico požiga Narodnega doma, ki jo je predsednik države osramotil s predhodnim poklonom ob fojbi laži in s tem priznal italijanske laži na račun našega naroda.

ali populizma. Ne, ti temelji naše svobode in ponosa niso naprodaj. In tudi če upor naših nonotov, prvi upor proti fašizmu na svetu, ne bo nikoli zapisan v nesnovno dediščino Unesca, saj je fašizem še vedno živ, smo pa v zgodovino za vedno zapisali bojno geslo naših dedov, ki ob vseh krivicah in novih fašizmih na svetu ostaja tudi naše in upam, da tudi naših novih generacij. Smrt fašizmu, svoboda narodu!«

M. I.

PREJELI SMO

Koga moti Tito nad Dekani?

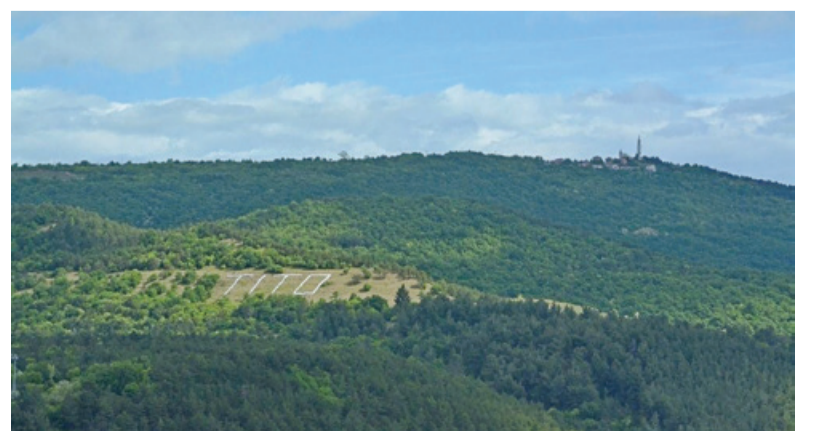
O napisu Tito na Golem hribu nad Dekani so se na portalu ene najbolj neveredostojnih televizij pri nas v začetku junija obsežno razpisali, čeprav napis ni novost. Kot so navedli, se je na njihovo uredništvo obrnil bralec, potem ko je »presečen ugotovil«, da se je nad Koprom nenadoma pojavil napis Tito. Na portalu so ob tem zapisali, da je »jasno kot beli dan, da gre za provokacijo, ki je neokusna, saj še zmeraj ostajajo krivice iz tistega časa, ki niso bile popravljene«. A napis nad Dekani obstaja že desetletja, zato je upravičeno vprašanje, koga naenkrat moti napis Tito. Verjetno tiste, ki sploh ne vedo, kaj ustvarjajo na omenjeni TV, in sploh ne vedo, zakaj in kako so ti napisi nastali. Oni so poslani, da v svojih prispevkih trosijo laži in neresnice. Ovce jim

sledijo, drugi pa se smeji njihovim prispevkom.

Kar nekaj vzpetin na Primorskem že dolga desetletja, tudi 70 let in več, nosi napis Tito. Ponekod domačini in protifašisti takšne napise na predvečer praznika dneva zmage nad fašizmom 8. maja tradicionalno osvetlijo z baklami ali svečami. Lani so takšen napis ob-

novili na Trstelju in ga letos prvič osvetlili. Napisu domujejo tudi na Sabotinu nad Novo Gorico, v Braniku, na Velikem vrhu nad Renčami in na Kokoški nad Lipico. Toliko v vednost urednikom te televizije, da se ne bodo spet čudili še kakšnemu nevednežu in se smešili.

T. K.

SPOMINI NA NOB – Prof. dr. Jože Hlebanja

Srečanje z bratom v taborišču Mauthausen

V vasi Srednji Vrh v občini Kranjska Gora se je pred 95 leti rodil Jože Hlebanja kot prvorojenec v družini Hlebanja. Danes upokojeni prof. dr. Jože Hlebanja živi v Ljubljani, spomine na mladost pa je strnil v pripovedi:

»Hlebanjeva družina je bila številna, bil sem eden od sedmih bratov. Bilo mi je 17 let, ko se je začela vojna, brat Franc je imel 16, Janez pa 15 let. Januarja leta 1944 smo se vključili v partizane. Srednjevrške domačije so pogosto obiskovali partizani, kar pa Nemcem ni bilo všeč. Nadzorovali so kmetije, pregledovali hiše in poizvedovali, kdo so privrženci partizanov. Fantje smo jih z vrha hriba opazovali, kako pregledujejo kmetije. Bil je mrzel zimski dan, ko sta prišla partizana, Jeseničan, vodja zgorjnjesavske partizanske enote Ivko in Srečko.

Zelo smo se ju razveselili, zato smo se jima pridružili vsi trije Hlebanjevi, saj smo imeli s seboj nahrbtnike, in nadaljevali smo pot. Po skrivni poti smo korakali do vrha hriba na Borovje. Dan se je začel nagibati v noč in utrujeni in premraženi smo prišli do zemljanke. V njej je lahko prebivalo deset ljudi. Zemljanka je bila zakrita s smrekovimi vejami in raševino, da je bila neopazna. Spremljevalca sta nas iz varnostnih razlogov namestila pod tri velike košate smreke, kjer

smo odložili nahrbtnike, sezuli čevlje in se pokrili z odejami, ki smo jih imeli s seboj. Vseh pet se nas je stisnilo, mi trije smo bili v sredini, Srečko in Ivko sta nas varovala in budno opazovala dolino. Noč je bila mrzla, temna in spokojna in začel nas je premagovati spanec. A nena doma se je enemu od njiju zazdelo, da sliši šum. Tiho je vprašal: »Kdo je?« Oglasili so se rafali iz avtomatskih pušk in Ivko je zavpil: »Nemci, bežimo!«

V trenutku smo se razbežali in nihče iz skupine ni bil ranjen. Tekli smo vsak v svojo smer samo v nogavicah, po strmih bregu v smeri potoka Hladnik in po določeni razdalji smo se spet dobili. Pod smrekami smo pustili nahrbtnike in vso opremo. Pri Apnih, kjer so pridelovali apno, smo prečkali narasli potok Hladnik nad Vavčarjevo hišo in zapustili vas Srednji Vrh. Utrujeni in premraženi smo se usedli na plavoto in ob lepem razgledu opazovali dolino in Borovje.

Opazovali smo, kako so Nemci še vedno metali bombe v bivač, in srečo smo imeli, da nismo prenočili v zemljanki. Pot smo nadaljevali preko Jerič na Tabrah, prispeli na cesto, nato pa nadaljevali pot do Podkuž. Domačini so nas opremili s čevlji in obleko, tako smo pot nadaljevali do Orlovega gnezda, partizanskega taborišča terenskih

Plošča spominja na bivač Orlovo gnezdo.

delavcev, ki je bilo ob levem bregu potoka Mlinca, v Matičevem talu nad vasjo Dovje. V bivaku sta nas sprejela partizana Ivan in Joža. Bivač je imel samo štiri ležišča, zato smo mi trije bratje dobili ležišče v lopi v živi skali, nekaj metrov nad skupnim ležiščem. Tam smo bivali več mesecev.

Pozneje so brata Franca in Janeza poslali v Bazoviško brigado na Primorsko. Franca so blizu Idrije domobranci ujeli in ga poslali v taborišče Mauthausen, kjer sva se pozneje srečala. Mene so poslali v partizansko enoto v »jeseniške Rovte«, kjer sem postal kurir od Rovt do Rateč in Planice. Orlovega gnezda nismo nikoli več videli, Nemci ga niso odkrili. Danes je težko dostopno, le plošča spominja na bivač.

Kot partizan kurir sem bil priključen bojni partizanski skupini, v kateri smo bili opremljeni z orožjem,

puško mavzarico, mitraljezem in naboji. Napadali smo tudi avtomobile in druge cilje, ki jih je določilo partizansko vodstvo. Ob spominu na smrt 45 talcev na Belem polju se zgrozim ob misli na našo akcijo, ko smo napadli nemški avtomobil. Nemci so se maščevali in pod strelji je umrlo 45 ljudi.

Bil sem tudi v akciji skupaj z Jeseničanom Benjaminom Hrovatom - Zvonetom. Med vojno je bil

Srednji Vrh, partizanska vas v letih 1943–1945, zaledje Okrajnega odbora OF in okrajnega komiteja KPS Kranjska Gora, kurirske postaje G-32 in grupe varnostne obveščevalne službe VOS

vosovec. Bil je na seznamu za usmrnitev, zato je odšel v partizane. Bil je član kurirske čete. Nad Kolenom

pod Jurčevim rovtom nad Belco so nas v zasedi pričakali Nemci. Nedvomno je šlo za izdajo, saj Nemci po navadi niso hodili po hribih. Vsi smo se razbežali, le Beno, ki je bil spredaj, je 3. maja 1944 star šele 25 let padel pod rafali. Njegovo truplo smo pozneje pokrili s smrekovimi vejami, po vojni pa so sorodniki uredili grob, ki je še danes, a je teren težko dostopen.

V Martuljku ob zidu nad železnico je približno 8–10 borcev napadlo dva graničarja na motornem kolesu, a nam akcija ni uspela. Graničarja sta ostala živa. Pozneje smo se šele zavedali, kakšen pokol bi Nemci izvedli nad prebivalstvom. Zaradi neprevidnosti pri opravljanju nalog v partizanih so me Nemci ujeli in poslali v Begunje, kjer sem bil obsojen na smrt. V Begunjah sem bil nekaj mesecev. Smrti me je rešil moj sošolec iz srednje tehnične šole v Celovcu, ko je prosil profesorja za matematiko, da je šel s prošnjo na gestapo, naj me pomilostijo. Profesor je dobil sporočilo: »Ustreljen ne bo, šel bo v taborišče Mauthausen.« V taborišču sem se srečal z bratom Francem. »Mučenje, trpljenje, lakota, poniževanje, to pa je zgodba za prihodnjiki,« je dejal Jože.

Sonja Mirtič

SPOMINI – Narodni heroj Jože Šeško

Po izdaji ustreljen v Gramozni jami

Delegacija, ki so jo sestavljali poslanec v DZ RS Predrag Baković, Jože Oberstar, predsednik ZB NOB Kočevje, in Dušan Vidmar, predsednik KO ZB Stara Cerkev, se je 5. junija v Konca vasi poklonila spominu na narodnega heroja Jožeta Šeška. Prav tako so bili prisotni številni obiskovalci.

Jože Šeško se je rodil 4. decembra 1908 v Slovenski vasi. Prihajal je iz revne družine. Njegov oče je bil Slovenec, mati pa kočevska Nemka. V domačem kraju je obiskoval osnovno šolo. Maturiral je leta 1927 na kočevski gimnaziji. Po maturi se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, diplomiral je iz slavistike. Udeleževal se je študentskih protestov in bil član naprednega delavskega gibanja. Leta 1927 je bil sprejet v Komunistično partijo Jugoslavije, leta 1930 pa v Kočevju izbran za sekretarja mestnega komiteja in leta 1933 za sekretarja Okrajnega komiteja KPS Kočevje.

Zaradi svojega političnega prepričanja je imel številne težave pri zaposlitvi in zato je živel v slabih gmotnih razmerah. Šele leta 1933 je dobil delovno mesto profesorja slovenščine na Državni realni gimnaziji v Mariboru. Po treh mesecih je bil suspendiran, obdolžen komunistične propagande. Po obsodbi je bil šest mesecev zaprt v zaporih okrožnega sodišča v Novem mestu.

Leta 1940 so oblasti Jožeta Šeška internirale in ga poslale v taborišče v Bileci, od koder je bil januarja 1941 premeščen v Medurečje v Srbiji. Po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije je bil med prvimi organizatorji narodnoosvobodilnega boja in med prvimi ustanovitelji odbora OF. Avgusta leta 1941

je v imenu okrožnega vodstva Komunistične stranke z letakom poskušal prepričati kočevske Nemce, naj se ne selijo iz mesta: »... oni vas želijo preseliti na posestva in hiše, katere je narodno-socialistični vodja ukradel slovenskim delavcem in kmetom, njih pa brez vsega pognal v tujino. Oni vas hočejo prisiliti, da se preselite na naropana posestva in vso jezo pregnanih slovenskih kmetov zvaliti na vas ...« Dejal je, da je celo preseljevanje zločin proti kočevskemu ljudstvu, in svaril: »Ko bo nemška armada po zaslugi Hitlerja premagana in uničena, zrušen nemški imperalizem, vas bodo zakoniti lastniki te zemlje, na katero vas hočejo sedaj preseliti, iz teh ukradenih domov

prepodili. Na Kočevskem bodo tedaj drugi naseljenci in vi boste ostali praznih rok, brez zemlje, brez denarja in brez hiš. Tako prihodnost vam pripravljajo kočevski voditelji, Hitlerjevi agenti.«

Jože Šeško je bil žrtev izdaje. Italijani so ga aretirali v noči s 27. na 28. april 1942 v bunkerju v Konca vasi v bližini Kočevja, kjer se je skrival. Poslali so ga v kočevski zapor, od tam pa so ga pretepenega in napol mrtvega prepeljali v Ljubljano. Po daljšem mučenju so ga 11. maja 1942 v Ljubljani v Gramozni jami ustrelili skupaj z devetimi tovariši. Za narodnega heroja je bil razglašen 27. septembra 1952.

Matija Jerbič

GOSPODARSTVO – Javni dolg se veča

Konec sprenevedanja

Trditev, da je slovensko gospodarstvo stabilno, je lahko le politična. Dejstvo je, da se je slovenski javni dolg od leta 2007, ko je znašal sedem milijard evrov, povečal za 585 odstotkov, na 41 milijard evrov. Tudi v državnem proračunu se nateka premalo davkov, rezultat tega pa je velik proračunski minus! Številka o javnem dolgu v letu 2021 je naravnost zastrašujoča, saj toliko ni bila zadolžena niti Jugoslavija ob svojem razpadu. Besede mag. Deana Židana na seji parlamentarnega odbora za finance, da »verjetno že vsi vemo, da so javne finance v razsulu«, dajejo misliti in lahko samo potrdimo, da se pričakovana makroekonomska gibanja, ki so pomembna za vodenje in načrtovanje poslovne politike vsake gospodarske družbe, ne uresničujejo.

Srečujemo se z več težavami hkrati, med katerimi je pomemben tudi državni proračun, ki je prav tako v minusu. Posledica tega je, da se mora Slovenija, če želimo vrniti obrok posojila ali poravnati obresti, vedno na novo zadolžiti. Prav smešno se zdi, ko v vladi pravijo, kako poceni smo se zadolžili.

V Sloveniji je okrog 830.000 delovno aktivnih ljudi, od teh je zaposlenih v gospodarskih družbah okrog 444.000, pri samostojnih podjetnikih pa okrog 200.000. Na podlagi navedenih podatkov lahko sklepamo, da je tistih, ki dejansko tudi ustvarjajo dodano vrednost, v Sloveniji le okrog 650.000. Podatki tudi kažejo, da je v Sloveniji nekaj manj kot 66.000 delujočih gospodarskih družb, od katerih jih je že več deset v tuji lasti, velike, zlasti v Kopru in Mariboru, pa so propadle. Še pred petimi leti so naše gospodarske družbe zaposlovale 444.839 delavcev ter ustvarile 18,293 milijarde evrov neto doda-

ne vrednosti in 81,7 milijarde evrov prihodkov. Slovenske gospodarske družbe so takrat imele 39 milijard evrov kapitala. Že leta 2015 je bila zabeležena čista izguba v znesku 2,049 milijarde in neto čisti dobiček 1,649 milijarde evrov.

Z davkoplačevalskim denarjem smo sanirali banke, ki danes poslujejo pozitivno, a nekatere tudi že prehajajo v tuje lastništvo. Podobno je s turizmom, in to zlasti v Primorju. Ob 650.000 zaposlenih imamo v Sloveniji 635.000 upokojencev, okrog 70.000 brezposelnih in 67.000 uradnikov ter delavcev v javnem sektorju oziroma upravnih delavcev. Tako pridemo že do razmerja 1,1:1 v prid delavcu. Tu se porajata dve težavi; skoraj štirikrat nižja produktivnost kakor v razvitih državah EU in tudi nevarnost zloma pokojninske blagajne, saj naj bi že v letu 2022 zmanjkalo 340 milijonov evrov.

Leta 2007 smo še imeli gospodarsko konjunkturo, a smo se začeli tudi pridno zadolževati. Vemo, kdo je bil takrat na vladi. BDP je naraščal na prihodkih, temelječih na posojilih! V navedenem letu 2007 je znašal javni dolg sedem milijard evrov, leta 2012 pa že 19 milijard. Zadolževanje Slovenije se je stopnjevalo in leta 2014 naraslo na 28,5 milijarde. Leta Gospodovega 2015 je znašal javni dolg že 30,3 milijarde evrov. Že to stanje je za Slovenijo pomenilo precejšnje proračunske izdatke za plačilo letnih in javni dolg se je počasi do danes povečal na 41 milijard evrov! Tako je vsak Slovenec v povprečju dolžan nekaj manj kot 20.000 evrov! Žal je tudi pademija zahtevala svoje. Gospodarstvo, turizem in zasebni sektor so dobesedno kleknili in država mora pomagati.

Franč Krajnc, Piran

V METEŽU ZGODOVINE – Pozabljena zgodba

Koncentracijsko taborišče v Viscu

Visco, občina videmske pokrajine, po površini med najmanjšimi v Italiji, se od leta 2001 ukvarja tudi z vprašanjem določitve namembnosti opušenih vojašnic – nekdanjega koncentracijskega taborišča Visco. To so ogromne in naglo propadajoče površine, ki so še vedno v državni posesti oziroma v nekaterih primerih v lasti občin. Do zdaj se še ni uresničil predlog, da bi jih namenili za potrebe civilnega prebivalstva.

V primeru Visca gre za 120.000 kvadratnih metrov veliko območje, kjer je več stoletij potekala meja. Tu je skoraj v celoti ohranjena prvotna urbanistična in arhitektonska oblika koncentracijskega taborišča, ki je delovalo od februarja do septembra 1943 in bilo zgrajeno za ljudi, zajete v Jugoslaviji.

Tu se soočamo s šestimi stoletji zgodovine sui generis brez primere, skorajda nedojemljive za današnji čas. Prizadevati si moramo, da je ne bi brezglavo in namerno obšli zaradi nevednosti, v želji, da jo potisnemo na rob kljub občutku krivde; da se s tem, ko z njo manipuliramo, izognemo neprijetnim vprašanjem; da gledamo na dobiček v domačem mikrookolju, ne pa na kulturne razsežnosti, katerih pomen sega dlje od samega kraja, regije in države.

Če ga opazujemo iz vseh zornih kotov, celo z ideološkega gledišča, polnega predsodkov, ta prostor z nekaj sto metri ravne površine (z zdajšnjimi vojašnicami, še prej pa s taboriščem) odstira poseben svet. Treba mu je prisluhniti, saj sicer res lahko postane navaden prostor z nekaj sto metri bolj ali manj redko porasle zemlje, ki zgolj zaseda ta prostor, ne glede na to, da je dramatično zaznamoval usodo ljudi.

Tu ni šlo za »dobro mejo«, kakor jo je označil furlanski pesnik Celso Macor, in za sinergijo z mejaši, ampak za nedodelan prostor, ki se je naduto postavil med narode in močno pogojeval njihove medsebojne odnose in skupno bivanje. Ko je na začetku 14. stoletja meja razdelila beneška ozemlja na zahodu in goriško grofijo na vzhodu, je nastalo stičišče med beneško-latinškim, slovanskim, nemškim in madžarskim svetom. Meja je povzročila pozitivne spremembe, na primer v umetnosti in trgovini na drobno,

Sizifovo delo

Prizadevanja za ohranitev fašističnega taborišča v Viscu (v slovenščini tudi Višek) so bila za zgodovinarja Ferruccia Tassina, vodjo društva Terre sul confine, zelo pogosto pravo sizifovo delo. V Italiji, ki je vedno rada obsojala grozote nacističnega režima, je bilo spominjanje na zločine fašističnih oblasti najpogosteje zelo težko delo. To se žal iz dneva v dan dokazuje tudi na primeru taborišča v vasici nedaleč od Palmanove. Tassin se z vprašanjem taborišča ukvarja že od leta 2001, odkar je nekdanje taborišče prešlo iz državne v občinsko last. Kljub svojim nenehnim prizadevanjem za ovrednotenje tega območja je Tassin pri občinskih oblasteh vselej naletel na gluha ušesa.

kakor tudi negativne pojave. Sem lahko prištevamo tihotapstvo, banditizem, ki je cvetel zaradi odsotnosti moderne državne organizacije, manjše spore, ki so jih podžigali mogočniki v posebnih okoliščinah (prestopanje meje, ropanje živine, carinski spori, izterjava davkov in podobno).

Pod Napoleonom je meja postala premečna in torej spremenljiva. Spet se je utrdila po dunajskem kongresu (1815), ko je ločila Ilirsko kraljestvo na vzhodu in Lombardsko-beneško kraljestvo na zahodu, vendar vse to v okviru Avstrijskega (od leta 1867 Avstro-ogrskega) cesarstva. Leta 1915 je prišlo do italijanske zasedbe. Na mestu, kjer so potem postavili vojašnice, so sprva kar pod šotori uredili bolnišnico. Po bitki pri Kobaridu leta 1917 je nastalo taborišče Borgo Piave s 400 begunci, ki so se zaradi fronte umaknili z levega brega te reke. Po prvi svetovni vojni je bilo tam artilerijsko skladišče, leta 1914 pa vojašnica s kovačnico za izdelavo podkev. Ta je opremila konjeniške edinice, ki so sodelovale pri napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941.

Od februarja do septembra 1943 je bilo tu koncentracijsko taborišče. Zavzemalo je veliko večjo površino od zdajšnjih približno 120.000 kvadratnih metrov. Delovalo je v okviru brezumnega procesa raznarodovanja Slovencev (čeprav so bili

Spomenik v nekdanjem taborišču Visco

med interniranci tudi Srbi, Hrvati, Bosanci, Črnogorci in drugi), kamor moramo prišteti tudi taborišča v Gorici, Zdravščinah in Fossalonu (obe na Goriškem), Gonarsu (na Videmskem), Monigu (Treviso), Boschiesanuovi (Padova).

Pozneje je bilo tam skladišče Wehrmachta. Leta 1944 je skupina približno tridesetih partizanov pod vodstvom Ilaria Tonellija (Martella) v drzni akciji odpeljala tovornjak s prikolico, polno orožja. Skupil jo je edinole Rolf, lepo rejeni volčjak

marešala, ki je poveljeval objektu. Bil je namreč izurjen, da napade tiste, ki nosijo orožje. Leta 1945 so Angleži tu razorožili od 15.000 do 20.000 četnikov.

Po vojni so vojašnico poimenovali po Luigiju Sbaizu, vojaku, ki je v bojih v severni Italiji sodeloval z zavezniškimi silami. Po smrti so ga odlikovali z zlato medaljo. Leta 1947 so v objektu domovali finančni stražniki in karabinjerji, ki so kmalu potem šli službovat v Gorico. Nato je tu služilo vojsko na tisoče mladih iz vse Italije, kar je trajalo do leta 1996. Objekt je leta 2001 prevzela občina Visco.

Ob vsem tem je težko zavrniti predlog za ohranitev tistega, kar je ostalo od taborišča (vojašnica je le majhen del tega). Tu je treba izdelati predvsem načrt za »obmejni muzej«, ki si ga avtor tega zapisa zamišlja v stavbi nekdanje avstrijske carinarnice. To zamisel podpira več razumnikov, začenši z Borisom Pahorjem. Šlo naj bi za dinamični muzej, ne pa za kup starih predmetov, za študijski prostor, kraj, kjer bi razpravljali in kresali mnenja. Lahko bi razpravljali o vplivu evropskega duha, na primer v času beneško-avstrijske vojne pri Gradišču (1615–1617), o srednjeevropskem prostoru, značilnostih balkanskega, skandinavskega in ne nazadnje

Ostanki barak v Viscu danes

Kako je delovalo taborišče v Viscu?

Vojašnica Borgo Piave je bila v taborišče preurejena januarja leta 1943. Najprej je bilo načrtovano, da naj bi taborišče sprejelo 10.000 internirancev. Zaradi logističnih težav so to število znižali za polovico, čeprav je bila dejanska zmogljivost še manjša. Taborišče je bilo postavljeno ob načrtu italijansko-nemško-ustaškega napada, ki naj bi potekal januarja 1943 in naj bi odstranil vse civilne prebivalce ter člane slovenskega in hrvaškega odpora. Tja (in na Rab) naj bi torej šli vsi interniranci po ofenzivah na slovensko-hrvaški meji. Dejansko pa je v Visco prišlo predvsem veliko transportov: z Raba, iz Gonarsa, Moniga in iz Belgijske vojašnice v Ljubljani. V koncentracijskem taborišču je v šestih mesecih delovanja (februar–september 1943) umrlo 25 ljudi. Vzrok za dokaj majhno umrljivost v taborišču ni bila boljša preskrba z živili, ampak predvsem boljše življenjske razmere. Po italijanski kapitulaciji je prišlo do evakuacije taborišča. Pred Nemci je zbežalo skoraj 3.000 internirancev, ki so Visco zapustili v smeri Romansa, Gradišča in Mirna ter osvobojenega partizanskega ozemlja.

mediteranskega sveta. V tem kraju ne bi preučevali samo teh pojavov, ampak bi dali tudi možnost strokovnjakom, da se s študijskim pristopom zazrejo v zgodovino; ne gre toliko za podoživljanje zgodovinskih trenutkov kakor za izluščanje najsvetlejših človeških lastnosti na kulturnem torišču, predvsem tistih, ki so osredotočene na medčloveške stike.

Ferruccio Tassin
(prevod iz italijanščine Ivan Vogrič)

DOGODKI – Na Ribniškem

Odkrili bunker tigrovcev in prvih partizanov

V 30. številki Primorskega rodoljuba je opisana bojna pot tigrovca Antona Majnika, sicer učitelja v Ribnici in udeleženca prvega spopada z italijanskimi okupatorji na Mali gori 13. maja 1941.

Med drugim avtor Tone Rutar omenja tudi, da je Majnik oktobra 1942 poslal član okrožnega komiteja za Ribnico in po kapitulaciji Italije tudi načelnik gospodarske komisije pri okrožnem odboru OF za ribniško-kočevsko okrožje v taborišču Marinovec pri Jelenovem žlebu. Med drugim je Majnik v gostilni Cene v Ribnici vodil ponoči sestanek in očitno po izdaji je bil ustreljen na cesti pred drugo gostilno, Pri Pildarju, v Ribnici. Tam je v njegove spomin postavljena spominska

Ohranjena spominska plošča

plošča. V lokalnem glasilu občine Sodražica Suhorobar (julij/avgust leta 2020) je predsednica KO ZB, tovarišica Pavlina Pihler, objavila prispevek o Vinku Drobniču - Venetu, Sodražanu in enem prvih partizanov na tem območju Ribnice in Sodražice. Vinko je posebno znan po tem, da je bil tvorec prvega partizanskega topa, »partopa«, in da je bil med drugim tudi poveljujoči letališča Nadlesk in pozneje Otok v Beli krajini.

Med drugim opisuje Drobničeve spomine, v katerih je tudi navedel, kako je oktobra leta 1942 skupaj z Antonom Majnikom iz Ribnice, Ivanom Fajdigo iz Sodražice, Štefanom Lovšinom iz Travnika v Loškem Potoku in Matijo Maležičem -

Cirilom v Veliki gori zgradil bunker, ki je bil ves čas pomembna točka delovanja okrožnega komiteja in okrožnega odbora OF Ribnica.

Ta opisani bunker (po domače Fajdigov bunker) je bil očitno dolga leta po vojni zapuščen in pozabljen. Letos v aprilu pa sta oče in sin Igor in Blaž Štupica iz Sodražice med lovom po naključju naletela na večjo kraško luknjo, v kateri je očitno zaradi erozije prišlo do podora skal, na eni skali ob strani pa na spominsko ploščo, ki vse do danes ni bila znana vodstvu ZB Ribnica in Sodražica (postopek za vpis v register nepremične kulturne dediščine se bo začel), je pa nedotaknjena.

Člani ZB KO Sodražica in ZB Ribnica smo počakali na lepo vre-

me in si ta kraj pobljže ogledali. Pri tem smo našli kar nekaj nabojev carcana za italijansko orožje, ostanke gašperčka – peči, ki so jo partizani uporabljali, žeblje, potrebne pri gradnji nadstreška, ostanke žice, steklenice pivovarne iz Karlovca ter celo kovanec italijanske lire z likom takratnega kralja Emanuela.

Poleg predloga za vpis v register nepremične kulturne dediščine pri Zavodu za varstvo kulturne dediščine OE Ljubljana smo opravili vnos na Geopedijo pod Zgodovino. Sledi pa tudi izdelava označevalne table, saj je lokacija globoko v gozdovih med Travno goro in znanim Jelenovim žlebom.

Miran Štupica

AKTUALNO – Dan združitve prekmurskih Slovencev

Skupno življenje z matičnim narodom

Letošnja osrednja prireditev ob državnem prazniku, dnevu združitve prekmurskih Slovencev, 17. avgusta je bila na predvečer praznika na dvorišču gradu v Beltincih, gostitelj pa je bil župan Občine Beltinci Marko Virag. V svojem nagovoru je med drugim dejal, da je bila odločitev za Prekmurje in Slovenijo odločitev za boljši jutri in dostojno, lepše življenje. To ni pomenilo delitve na naše in vaše, privilegiranje nekaterih na račun drugih, temveč odgovorno ravnanje vseh in spoštovanje vsakogar.

Dan združitve prekmurskih Slovencev kot državni praznik praznujemo od leta 2006. Z njim se spominjamo množičnega ljudskega zborovanja v Beltincih 17. avgusta 1919, na katerem so po prvi svetovni vojni plebiscitarno podprli priključitev Prekmurja matici. Takrat se je zbralo več kot 20.000 ljudi.

»Z jutrišnjim državnim praznikom se vsi Slovenci in Slovenke, vsi državljani in državljanke Republike Slovenije, sto let in več po prelomnih dogodkih, ki so združili Prekmurje s Slovenijo, hvaležno spominjamo tedanjih narodnih buditeljev in voditeljev, vseh Prekmur in Prekmurcev tedanjega časa, ker so se enotno postavili za skupno življenje z matičnim narodom.

Naša iskrena hvaležnost gre prekmurskemu človeku, ki zmore znotraj življenjske skromnosti gojiti tako bogato kulturno in narodno pripa-

dnost slovenstvu. Letošnje 102. obletnico združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom znanujemo v letu, ko slavimo 30. obletnico ustanovitve samostojne in neodvisne Republike Slovenije.

Z zgodovinske perspektive lahko občudujemo zgodovinski lok prelomnih dogodkov, ki so zlasti v času po ideji Zedinjene Slovenije ozemeljsko, duhovno in kulturno ter politično povezali Slovence, da smo pred 30 leti, na vrhuncu demokratične politične pomladi, s skupnimi močmi ustanovili samostojno državo.

Suvereno odločitvijo in po lastni volji smo se kot samostojna država priključili združeni evropski družini. Vidimo, da tudi po tem, ko smo Slovenci iz naroda z ustanovitvijo države postali nacija, nacionalno vprašanje ostaja živo in živahno in da ga moramo tako razumeti tudi v okviru svoje prihodnosti,« je med drugim povedal slavnostni govornik, predsednik Republike Slovenije Borut Pahor. Dotaknil se je tudi

našega predsedovanja v Evropski uniji in dobrososedskih odnosov ter napovedal, da bosta z madžarskim predsednikom in prijateljem Janosom Aderjem v začetku septembra pripravila v Porabju srečanje obeh narodnih skupnosti, slovenske na Madžarskem in madžarske v Sloveniji, ter poudaril: »Zdi se, da bomo že jeseni znova na novi človeški, socialni in politični preizkušnji. Vse bo lažje, če se bomo poskušali poslušati in slišati in če bomo v dialogu skupaj iskali najboljše rešitve.

»Prosim vas, da se vsi skupaj zavedamo naslednjega: misel, da nekdo lahko uspe samo, če je drugi poražen, je najbolj skrb vzbujajoča utvara tega težkega časa. Na koncu vseh koncev lahko uspemo samo skupaj, o tem sem trdno prepričan. Nekdo bo pravi zmagovalc tega časa zato, ker bo skupnost potegnil skupaj, ne zato, ker bo porazil nasprotno stran. Prosim vas, da o tem dobro razmislite.«

J. A.

Dan odprtih vrat

Predsednik Republike Slovenije je v počastitev državnega praznika združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom v Veliki dvorani Predsedniške palače sprejel in nagovoril obiskovalce dneva odprtih vrat. Posebej za to priliko je kulturni program pripravila Tjaša Cigut iz občine Črenšovci. Tjaša je skladateljica in avtorica baletnih predstav, komponira zborovsko glasbo in glasbo za komorne sestave. Leta 2015 je bila na njeno pobudo ustanovljena glasbena skupina Ědna, ki se v domovini in tujini predstavlja s prekmursko in porabsko ljudsko pesmijo v sodobni izvedbi. Zapela je ljudski pesmi, ki izhajata iz Črenšovcev: Fčelica oz. čebelica in Spejvaj nama, Katica.

SPOMINI – Škocjanske žrtve

Župnika pozivala k sodelovanju z okupatorji

Na spominskih obeležjih lahko prebiramo imena padlih in žrtev fašističnega terorja, ne moremo pa prebrati njihovih zgodb, ki počasi tonejo v pozabo. Z očetom sem večkrat šel obiskal njegove prijatelje v škocjanskih vaseh, ki so spadale v območje KO ZB NOB Podtabor (Št. Jurij).

Poslušal sem, kako so obujali spomine na vojne čase in se spominjali svojih mrtvih prijateljev. Žal je malo teh zgodb tudi zapisanih in tako ohranjenih. V času velike italijanske ofenzive sredi avgusta leta 1942 sta postala zelo dejavna župnika v Št. Juriju in Škocjanu ter sta s priznic pozivala vernike k sodelovanju z okupatorjem in ovajanju tistih sosedov, ki so sodelovali s partizani. Bila sta glavna pobudnika ustanovitve vaških straž. Posledice teh povečanih dejavnosti so bile strašne. Ovaduhi so ovadili in tudi sami predajali svoje sokrajane italijanskim vojakom, belogardisti iz škocjanske postojanke pa so tudi pomagali pri ubijanju in predajanju privržencev OF italijanskim vojakom.

Zelo žalosten dan za te kraje se je začel 15. avgusta 1942, ko so italijanski vojaki na podlagi ovadbe ob pokopališkem zidu v Velikih Laščah ustrelili Valentina Tomšiča. Ponoči istega dne so škocjanski belogardisti v zasedi ob cesti proti

Škocjanu pričakali partizanska aktivista Alojza Rebolja iz Bičja, ki je bil takoj mrtev, in Ignaca Majerja s Škofljice, ki mu je granata odtrgala obe nogi in je težko ranjen zaman prosil za milostni strel. Usmilil se ga je šele vojak italijanske enote, ki je prišla na kraj spopada. Morija se je nadaljevala tudi naslednji dan, ko so italijanski vojaki v Velikih Laščah usmrtili še ovadene sovaščane Antona Tomšiča, Marijo Tomšič in Franca Kraljiča, 9. novembra 1942 pa še Jožeta Adamiča, Antona Kraljiča in Janeza Kraljiča.

Na te dogodke danes spominjajo spominska obeležja. Ob obnavljanju teh spominskih obeležij se spominjam očetovih pogovorov. Na spomeniku ob grobnici 60 neznanih borcev na pokopališču v Škocjanu je zapisanih 15 imen žrtev fašističnega nasilja, ni pa zapisano, da je med njimi tudi sedem talcev, ki so jih po ovadbi ustrelili ob pokopališkem zidu v Velikih Laščah in so tam tudi pokopani.

Z ženo sva ob spomenikih prižgala svečo spomina. Lepo bi bilo, če bi se spominu na te talce s spominsko mašo poklonil tudi škocjanski župnik in se opravičil za trpljenje in žrtve, ki jih je s svojim delovanjem povzročil njegov medvojni predhodnik.

Franč Štibernik

SPOMINSKA SLOVESNOST – Križna gora nad Vipavsko dolino

Počastili primorsko himno in Primorce

Na Križni gori nad Colom je pri spominskem obeležju dr. Levu Svetku - Zorinu, avtorju pesmi Vstajenje Primorske, 4. septembra potekala tradicionalna slovesnost, tokrat ob 77. obletnici nastanka pesmi. Ob tej priložnosti so pripravili pester kulturni program. Zbranim, med njimi so bili ajdovski župan Tadej Beočanin, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava Božo Novak, predstavniki domoljubnih in veteranskih organizacij, praporščaki in drugi obiskovalci, je spregovoril Angel Vidmar, podpredsednik Društva veteranov Sever severne Primorske.

»Osem let stoji spominsko obeležje primorski himni na Križni gori. Obeležje je postavljeno v spomin na nastanek pesmi, ne pa kakšnemu dogodku, ki bi slavil zmago ali poraz, ni bilo namenjeno obujanju spomina na bolj ali manj tragične dogodke iz naše zgodovine. Pesem ne more in ne sme deliti ljudi, pesem nas mora povezovati, združevati. Kljub takšnemu mojemu razmišljanju ob pripravah na postavitev tega obeležja ni teklo vse gladko. Bilo je obdobje, ko so se tudi drugod po naši domovini nestrpnosti z macolami spravljal na obdobje narodnoosvobodilnega boja. Kaj se bo zgodilo, če se tudi na našem koncu najde nestrpnost, ki bo dan ali dva pred napovedano slovesnostjo 1. septembra 2013 poškodoval spominsko obeležje? V izogib temu sem nekaj noči po postavitvi obeležja prebedel na Križni

gori. Na njegovo ali njihovo srečo ni bilo nikogar. So se pa junaki z macolo našli pozneje,« je povedal Angel Vidmar.

Nestrpnost in sovražni govor

In zakaj je to poudaril? Predvsem zato, ker je tudi danes veliko nestrpnosti, sovražnega govora, zmerjanja, ki kaj lahko v naslednji fazi ob stopnjevanju pripelje do hujših oblik nasilja. »Zgodovina nas o tem poučuje, če jo le želimo prav brati in razumeti. Seveda kultura dialoga, pogovarjanja velja samo za nekatere, za nekatere pa ne. Nekateri lahko rečejo in zapišejo o komer koli, kar želijo, drugi pa ne smejo nekaterih omenjati niti v resni in argumentirani kritiki ali oceni njihovega ravnanja, izrečeni tudi dokaj kulturno. Če si drznejo, za takšno

ravnanje sledi kazen. Ne za tiste, ki si drznejo s sklicevanjem na svestopisemsko prisposodo nekatere imenovati svinje, temveč za tiste, ki obupano kričimo, da imamo dovolj poveljevanja največjega zla 20. stoletja, nacizma in fašizma.

Ali se iz zgodovine res nismo ničesar naučili?« se je med drugim vprašal slavnostni govornik in nadaljeval: »Danes in vedno se lahko s sklonjeno glavo in kesanjem, morebiti obžalovanjem, če ga premorejo, vsi tisti, ki zaničujejo partizanski in osvobodilni boj, spomnijo sramotnega dejanja 20. aprila 1944, ko je mali del slovenskega naroda postal del zločinskih SS-čet. Fran Saleški Finžgar, slovenski ljudski pisatelj in duhovnik, je o medvojni kolaboraciji znamenito povedal: 'Rajši so sprejeli orožje, obleko in denar od okupatorjev za boj zoper

Spomenik primorski himni na Križni gori

brate Slovence.' To je v slovenski zgodovini najbridkejši črni madež, ki ga noben izgovor ne more izbrisati. Razumljivo je trdno krščansko prepričanje, razumljiva kapitalistična usmerjenost, nerazumljiva in po vesoljnem svetu obsojena pa je drznost, da sežeš po orožju smrtnega narodnega sovražnika za boj zoper svoje brate. To je bolečina vseh bolečin. Kar koli naj se zgodi, vedno bo veljalo, da je bila jugoslovanska partizanska vojska priznana oborožena sila, ki se je skupaj z zavezniki borila proti fašizmu in nacizmu in na drugi strani, da je bila SS, katerih del je bilo tudi slovensko domo-

branstvo, opredeljena kot zločinska organizacija,« je dodal govornik.

Sekanje rdeče zvezde

Angel Vidmar se je tudi vprašal, zakaj je potrebno nenehno spreminjanje zgodovinskih dejstev. »Ustanavljajo se društva, ki delujejo v javnem interesu, njihova dejavnost pa je mило rečena v nasprotju s pozitivno zakonodajo. No ja, mogoče dobijo državni denar za to, da prirejajo nekakšno tekmovanje z naslovom: SEKAL BOM RDEČO ZVEZDO. Različne discipline so potekale v okviru tega tekmovanja, poleg sekanja zvezde na tnalu. Mogoče udeležence daje nostalgija za zločini, ko so njihovi idoli partizanom in aktivistom OF sekali glave na tnalu. Ko mečejo pikado v fotografije po njihovem mnenju sovražnikov Slovencev, je mogoče to nostalgija za zločini, ki jih zmore samo zblojeni človeški um, ko sočloveku ... no, saj veste, kaj vse so si nekateri dovolili delati ljudem! Tudi s fotografijami glav, pa čeprav samo s fotografijami, ne gre kegljati. In če na koncu zapišem, da to počnejo tudi nekateri tisti, ki imajo polna usta nebeskega očeta, Jezusa in Marije in so jim občanke in občani namenili dovolj glasov, da sedijo v občinskem svetu. Kako sprevrženo in nekrščansko! Kako bi reagirali, če bi se nekdo spozabil nad križem ali božjepotno kapelico? Kulturni ljudje 21. stoletja preprosto tega ne počnejo, ne nad zvezdo in ne nad križem.«

S. B.

Spominska slovesnost je bila dobro obiskana.

V SLIKI IN BESEDI

Bohinj:

V letu 2020 nas je nepričakovano obiskala epidemija virusa covid 19, zaradi česar se so omejile razne dejavnosti in druženja, pozneje pa se je ustavilo tudi običajno delovanje društev. Zaradi koronavirusa nismo mogli izvesti redne letne skupščine kakor tudi drugih dejavnosti, ki smo si jih naložili po letnem načrtu.

Letos nam je uspelo 17. julija izpeljati letni zbor. Opravili smo ga na prireditvenem prostoru Hanssenove skakalnice na Poljah, udeležilo se ga je veliko naših članov. Zaradi službene odsotnosti župana občine Bohinj Jožeta Sodje nas je z obiskom počastila višja svetovalka za družbene dejavnosti na občini, Iva Lapajne. Združenje ZB NOB Radovljica je zastopal podpredsednik Drago Finžgar, ZB KO Škofljica pa predsednik Milan Richtar.

Dnevni red je bil obsežen. Iva Lapajne je v svojem govoru predstavila in razdelila brošure na temo mobilni socialni servis, ki se izvaja v okviru Občine Bohinj, prav tako nam je bila pripravljena odgovarjati na vprašanja.

Po razpravi smo sejo končali z ugotovitvami, da je dosedanje vodstvo NO in UO delovalo zelo dobro, kar je bilo razvidno tudi iz povedanega tako gostov kakor razpravljavcev, obenem pa so nam zaželeli, da tako obliko dela nadaljujemo tudi v prihodnjem letu.

Ker so bile razmere na zdravstvenem področju dokaj ugodne, smo v ZB KO Bohinj 14. avgusta organizirali na prireditvenem prostoru Hanssenove skakalnice na Poljah proslavo v počastitev prvega padlega talca in vseh žrtev vojne iz Bohinja. Proslave se je udeležilo veliko naših članov in krajanov Bohinja, tokrat se nam je pridružil tudi župan Jože Sodja. Vodenje kulturnega programa in povezovanja je prevzel Samo Gardener, ki je recitiral tudi primerne pesmi za proslavo, harmonikar Vid Kokal pa je zaigral nekaj partizanskih pesmi. V pozdravnem govoru je župan Jože Sodja poudaril pomen naše in podobnih proslav za ohranitev spomina na preteklost, se zahvalil za povabilo in ponudil pomoč pri organizaciji naslednjih proslav. Vsem žrtvam smo se poklonili z enominutnim molkom in položitvijo lovorovega venca pri plošči na žlanu.

Poskrbeli smo za pogostitev, ki pa je bila namenjena predvsem druženju in izmenjavi mnenj ter navezovanju osebnih stikov. Našim članom Anthonyju Dytu, Žigu Arhu in Jožetu Lukmanu smo se zahvalili za zakusko in pripravo proslave.

Martin Gorišek

Doblar:

Skupaj z Društvom vojnih invalidov severne Primorske je KO ZB NOB Ročinj 5. junija pripravila proslavo v Doblarju. Vsakoletna proslava poteka v spomin na padle borce ranjence v sanitetni postaji št. 9 Pod skalco v zaledju Doblarja.

Navzočih je bilo veliko število zastavonoš ZB, veteranov vojne za Slovenijo in Društva vojnih invalidov iz Nove Gorice. V kulturnem programu so sodelovali vokalna skupina Zimzelen, ki ji je partizanska pesem izredno pomemben motiv za prepevanje, učenci Osnovne šole Kanal in govornica Katjuša Žigon, predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica. V svojem govoru je poudarila pomen narodnoosvobodilnega boja in Osvobodilne fronte, ki sta temelj današnje svobodne države Slovenije.

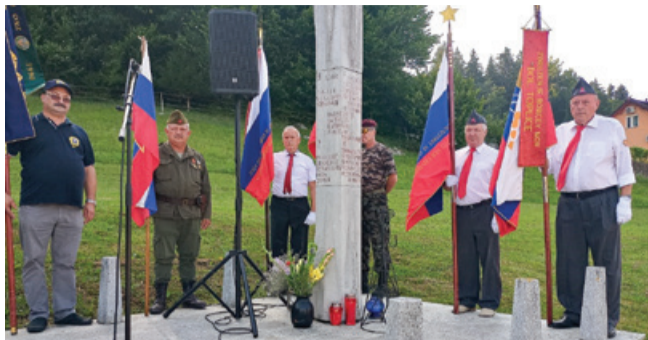
Zoran Zimic, predsednik KO ZB NOB Ročinj, je prejel posebno priznanje Društva vojnih invalidov Nova Gorica za vsakoletno vzorno pripravo spominskega srečanja, ki spominja na dogodke 31. maja 1943, ko so italijanski karabinjerji in padalci prostovoljci (posebej izurjeni vojaki za težke terene) obkrožili sanitetno postajo št. 9 Pod skalco. Z vso silovitostjo so napadli votlino, kjer je bila bolnišnica. Med iskanjem bolnišnice so naleteli na kurirja Franca Dugarja, kar je bilo zanj usodno. Medtem ko so se drugi ranjenci reševali, je stopil Jožef Jug - Silvester pred vhod votline z namenom, da se preda. Strelji so ga v trenutku pokosili. Srečno se je rešilo sedem ljudi. V votlini je ostalo pet težko ranjenih partizanov. Italijani so po okrutnem streljanju v votlino metali tudi ročne bombe. Tako so tragično umrli: brata Karlo in Riko Gravnar, Srečko Padovan, Franc Kristančič in Jože Lampe.

Katjuša Žigon

Dolenjske Toplice:

Kljub vročini, termometer je kazal 35 stopinj, smo se pohodniki zbrali pri spomeniku v Podhosti. Posvečen je 16 talcem in drugim žrtvam iz Podhoste in okoliških vasi, ki so 16. avgusta 1942 dali svoje življenje za svobodo. V spomin na poboj talcev je na pobudo organizacije ZB Dolenjske Toplice občinski svet občine Dolenjske Toplice leta 2013 določil 16. avgust za spominski dan občine.

Člani združenja borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice in Straža ter veteranska organizacija Sever za Dolenjsko in Belo krajino vsako leto na ta

dan pripravimo pohod po poti teh talcev. Na skromni letošnji slovesnosti je v programu sodelovala učenka 9. razreda Osnovne šole Dolenjske Toplice Ema Zamida z odlomkom o podhoških talcih iz svoje najboljše uvrščene naloge na razpisu za osnovnošolce, ki ga je razpisal Območni odbor borcev za vrednote NOB Novo mesto. O omalovaževanju in celo kriminaliziranju NOB in partizanov je spregovoril predsednik občinskega odbora borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice Avgust Bradač. K spomeniku so položili venec Avgust Bradač, Stjepan Iveković in Marjan Dragan. Slovesnost je vodil Primož Primec, ki je prebral tudi spomine o otrocih talca Jožeta Pavlina, pevski zbor Tonakord pa je z domoljubnimi in partizanskimi pesmimi popostril slovesnost.

Med pohodnikom so se pohodniki ustavili na Bučarjevi domačiji, prisluhnili besedam o pomenu veteranske organizacije Sever in se okrepčali. Tam je pohodnike počakal in jih pozdravil domači župan Franci Vovk.

Pohodniki so nadaljevali pot, se na odcepu pot za vzletišče Peter odčezali in odšli do spomenika v Vavti vasi. Tam so jih pričakali člani borcev za vrednote NOB Straža ter nekaj Topličanov in svojcev talcev, pokopanih na vavtovškem pokopališču.

Pohodnike je sprejel predsednik občinskega odbora borcev za vrednote NOB Straža in jih pohvalil, da so se pohoda udeležili kljub neznošni vročini, nato sta k spomeniku položila venec predsednik topliške borčevske organizacije in predstavnik straških borcev.

Helena Miša Kulovec

Gorica pri Slivnici:

21. avgusta so v Gorici pri Slivnici počastili spomin na ustanovitev Kozjanskega odreda. Po himni v izvedbi kvinteta trobil orkestra Slovenske vojske in postroju praporščakov je moderatorka Polonca Jazbinšek povzela rojstvo in pomen Kozjanskega odreda, zatem pa je zbrane na zelenici za kulturnim domom pozdravil domači župan, mag. Marko Diaci.

Organizatorju, šentjurskemu odboru ZBZ, je čestital, da mu je v epidemičnih časih uspelo pripraviti takšno srečanje in počastiti spomin na dogodke druge svetovne vojne. Diacijev dobjanjski kolega Franc Leskovšek pa je spomnil, da sta občini Šentjur in Dobje, ko sta bili še eno, 18. avgust praznovali kot občinski praznik v spomin na osvoboditev Planine pri Sevnici.

Letošnje komemoracije se je udeležil tudi predsednik ZBZ Slovenije Marijan Križman. V uvodu se je domačinom zahvalil za urejanje spominskih obeležij in jim polaskal zaradi urejenosti kraja. Prav tako se je zahvalil županu Diaciju za ponovno postavitev spomenika, ki je do zdaj stal pred Osnovno šolo Franja Malgaja. Križman je povzel tudi dogajanje ob ustanovitvi Kozjanskega odreda. »Takrat so prisotni borci ustanovitev odreda pozdravili z velikim navdušenjem. Na dan ustanovitve je bilo oboroženih 80 borcev.« Nadaljeval je: »Od decembra leta 1943 do maja 1945 so kozjanski borci obračunali z okupatorjem in njegovimi hlapci z istim uspehom kakor drugi borci po Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji.«

Križman se je v svojem nagovoru dotaknil tudi sedanjih dogodkov: »Naša vlada se slovenske zgodovine sramuje in jo potvarja. Naj samo navedem poskus rehabilitacije morilca Rupnika, ki je bil prisoten na prisegi zvestobi SS. Domobranstvo je sramota slovenskega naroda. Že vladna stranka ravna popolnoma nasprotno in domobrancelje poskuša rehabilitirati s pomočjo katoliške cerkve, ki bi s tem dejanjem sprala svoj greh.«

V nadaljevanju so zbrani prisluhnili kulturnemu programu, v katerem so sodelovali Moški pevski zbor Planina pri Sevnici, učenci Osnovne šole Slivnica pri Celju, glasbenik in igralec Darko Nikolovski in folklorna skupina z Blagovne. Zveza borcev je na tokratni komemoraciji podelila tudi dve plaketi, in sicer srebrno plaketo ZBZ NOB Slovenije, ki jo je prejela Osnovna šola Slivnica pri Celju, in plaketo ZBZ NOB Slovenije, ki jo je prejela praporščak Miro Gagič.

Vid Palčnik, foto: Jure Godler

Janče:

Pri Planinskem domu na Jančah je bilo 30. maja srečanje, ki ga je pripravilo Združenje borcev za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje, in sicer ob 79. obletnici boja II. grupe odredov NOV in POS, ustanovitve prve partizanske čete v Sloveniji, imenovane Molniška četa, ob 80. obletnici ustanovitve OF in 152. obletnici spopada slovenskih kmetov in nemških turnerjev na Jančah.

Slavnostni govornik je bil Miha Butara, častni predsednik Zveze slovenskih častnikov in poveljnik TO Ljubljanske pokrajine v vojni za Slovenijo leta 1991. Zbrane so nagovorili tudi Branka Kastelic, predsednica ZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje, župan Mestne občine Ljubljana Zoran Jankovič in župan občine Litija Franci Rokavec.

»Danes živimo v svobodni samostojni in neodvisni državi Sloveniji. Pot do njenega nastanka ni bila lahka. Bila je dolga in prepolna s številnimi težkimi in velikimi preizkušnjami. Zato ni naključje, da smo državotvornost počasi, a zanesljivo utrjevali skozi stoletja in se tako korak za korakom bližali svetlemu cilju. Velikokrat smo se znali iz največjih zagat izveči z najboljšimi rešitvami in si ustvariti za tiste čase solidno podlago, na kateri smo lahko gradili naprej.« je med drugim dejal Miha Butara. Dotaknil se je dogajanja skozi stoletja, govoril o upornosti in svobodoljubju našega naroda, o naših ljudeh in pokončnih prednikih. Posebno pozornost je namenil 80. obletnici ustanovitve OF: »Ta veličastni zgodovinski dogodek in odločitev naprednih svobodoljubnih ljudi za upor proti okupatorju sta nas uvrstila med zavezniške sile v vrsti narodov zmagovalcev nad največjim zlom v zgodovini, nad nacizmom, fašizmom in klerofašizmom. Ob boku s silami ZDA, VB, Sovjetske Rusije in Francije je stopala Titova slovenska partizanska vojska.« Poudaril je, da so se ključu upora proti okupatorju odzvali domačini iz teh krajev, kmetje, delavci, meščani in drugi svobodoljubni ljudje. Vključili so se v enote Titove partizanske vojske in so prav tu na Jančah leta 1942 zbrani v najmočnejši partizanski enoti vodili hud boj z nemškimi okupatorjem in njegovimi slovenskimi pomagači, ki so mu prisegli zvestobo, domačimi izdajalci.«

Sklep svojega slavnostnega govora je ob koncu namenil 30. rojstnemu dnevju Slovenije. Med drugim je dejal, da so se takrat borili za to, da bi vsi živeli boljše in lepše življenje. »Nismo pričakovali, da nas bodo izdali ljudje, katerim smo takrat tako močno zaupali. Mnogi so nas izdali zaradi koristoljublja in pohlepa, zaradi svoje nenasitnosti in želje po nadvladi. Temu početu je zadnji čas reči ne in se jim zahvaliti za njihovo 30-letno lomastenje po naši državi.«

Prireditve sta s svojimi pesmimi popestrila Partizanski pevski zbor in Barbara Jozelj z deklamacijami. Položili so tudi cvetje v spomin padlim na Tujem grmu in podelili priznanja združenja in ZBZ NOB Slovenije za prizadevano delo in ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja posameznikom in organizacijam.

J. A.

Koboli:

Sežanska občina praznuje svoj občinski praznik v spomin na 28. avgust 1941, ko so borci Dolganove čete prikorakali na Kras in so se Pri Kantetovih v Kobolih s prvimi partizani na Primorskem zbrali najnaprednejši in pogumni možje Gornje Branice. V spomin na ta dogodek je na domačiji Kante postavljena spominska plošča, zraven vasi pa stoji še spomenik, ki zaznamuje kraj, kjer sta brata Evgen in Milan Kante padla 23. septembra 1945 kot žrtvi fašističnega terorja. Spomenik je vzorno očistil in obnovil lastnik Vojaškega muzeja Tabor Lokev Srečko Rože, ki je na območju Gornje Branice obnovil še dva spomenika.

Že tradicionalni pohod po poteh prihoda prvih partizanov na Kras pa pripravlja sežansko združenje borcev za vrednote NOB. Udeleženci so se zbrali pred Kantetovo domačijo v Kobolih, od koder so pod vodstvom Rada Ječiča krenili po letos spremenjeni trasi do spomenika nad vasjo Dolanci, ki je bil 31. julija 1975 postavljen v obliki piramide v spomin na profašistično zborovanje 30. julija 1944, na katerem se je ob 14. obletnici ustrelitve bazoviških junakov zbralo več kot šest tisoč ljudi in zahtevalo priključitev k novi Jugoslaviji. Arhitekt tega spomenik v obliki piramide je zdaj že pokojni domačin Alojz Jeranče. Spomenik, ki je bil skoraj pol stoletja zaraščen, je obnovil Rože, ki je letos prejel naziv častnega občana občine Sežana za posebne zasluge pri ohranjanju kulturne in etnološke dediščine ter izjemno predanost in požrtvovalnost na vseh področjih življenja in dela. Predsednik sežanske borčevske organizacije Bojan Pahor pa je ob obnovljenem spomeniku oral veličastni zbor prebivalcev Krasa, Vipavske doline in Primorske v čast bazoviških žrtev, ki so padle 6. septembra 1931 na gmajni pri Bazovici, in podelitev bojne zastave 18. SNOUB Bazoviški brigadi. Po vojni je bila zastava, ki je bila leta 1944 izročena komandantu 3. bataljona Karlju Maslu -

Dragu, obešena v muzeju novejšje zgodovine v Beogradu. Pohodniki so tudi tokrat obudili pobudo izpred mnogo let, da se znova organizira zborovanje na tem travniku nad Dolanci, kot je bilo leta 1944, a kot je videti, bo morala ta pobuda še nekaj let počakati. Pohod so končali z druženjem na kmečkem turizmu Pri Francinovi in Avberju.

Olga Knez

Kokra:

Pri obeležju v Kokri, kjer je okupator julija 1942 uničil in požgal del te vasi, je bila 17. julija spominska slovesnost. Kljub deževnemu in vetrovnemu vre-

V SLIKI IN BESEDI

V drugem delu predavanja je sledil opis vzpostavljanja nemške okupacije in ukrepov, uperjenih proti slovenskemu prebivalstvu. Predstavljen je bil tudi začetek odporiškega gibanja v naši dolini. Pri vsem tem je bil izbran časovni okvir od aprila leta 1941 do konca istega leta. Tretji del predavanja pa je bil namenjen predstavitvi literature o vojni na Slovenskem, tako tiste iz prvih povojnih desetletij do najnovejše literature, tako spominske kakor tudi zgodovinske.

Predavanje se je končalo z napovedjo novih predavanj o tematični druge svetovne vojne, ki jih namerava Zgodovinsko in narodopisno društvo izvesti v sodelovanju s knjižnico Prebold in drugimi društvi. Zanimiv prispevek pa je predavanju dal tudi prvi predsednik ZND Vlado Skok, ki je osvetlil delček svojih spominov na začetek vojne v Preboldu in okolici.

D. N.

Renče, Kremance:

Na Kremancah smo 10. julija pripravili slovesnost v spomin na ustanovni sestanek Osvobodilne fronte pred 80 leti. Že septembra leta 1941 je Angel Kodrič ustanovil in potem dalj časa vodil odbor OF v Renčah. Poleg njega so bili v odboru še Lucijan Bratkovič Bratuš, Franc Brumat in Anton Škabar. Do konca leta 1941 so z odborom sodelovali tudi Alojz Martinuč, Alojz Arčon od Mohorinov in Cvetka Beltram ter Maks in Štefan Turel, zidar Alojz Arčon iz Britofa, Drago Arčon, Milan Martinuč, Julijan Pahor, brat in sestra Zvonimir in Cvetka Vodopivec, Ivan Furlan in Stanko Frančeskin.

Po zaselkih pa je za Osvobodilno fronto organizirano delovalo večje število mladih. Kakor se je krog sodelavcev in zaupnikov širil v Renčah, podobno je potekalo ilegalno politično delo tudi v sektorjih, za katere so na konferenci na Kremancah določili posamezne člane revolucionarnega komiteja. V dneh drugega tržaškega procesa od 2. do 14. decembra 1941, ko so v Trstu sodili skupino 60 obtožencev s Pinkom Tomazičem na čelu, so se v Renčah nanj organizirano odzvali. Tu in v bližnji okolici je bila izvedena napisna protestna akcija in odvrženih je bilo več stotičev z gesli: Smrt fašizmu, Maščujemo tržaške žrtve, Živela OF in podobno. Papir in kemične potrebščine je nabavil Matevž, lističi pa so bili natisnjeni in razmnoženi v gospodarskem posloplju Avgusta Špacapana v Renčah in pri Avgustu Dugulinu Maksu v Škrbinu na Krasu.

Spominska plošča je na procelju zadržnega doma na trgu v Renčah, kjer je bil pripravljali sestanek za posvet. Spomenik na Kremancah je tako posvečen prvemu sestanku KP Primorske 8. julija 1941, na njem pa je napis: Ta dan je partija pozvala primorsko ljudstvo v boj za njegove pravice in svobodo.

Dogajanje na Kremancah pred 80 leti je naš član in dolgoletni predsednik KO ZB NOB Renče Miran Pahor opisal in izdal v publikaciji Poziv k upor. To je neke vrste učbenik, ki zvesto zapisuje dogodke ob ustanavljanju prvih odborov Osvobodilne fronte na Goriškem.

Kulturni program je povezoval Tai Žnidarčič. Moški pevski zbor Provox je s partizansko pesmijo obarval lep dopoldan v varnem zavetju gozda na Kremancah. Govornica Katjuša Žigon, predsednica ZB NOB Nova Gorica, je v svojem govoru poudarila, da je slovenska država rezultat stoletne želje in boja Slovencev za potrditev lastne identitete, kulture in zemlje, ki je dozorevala predvsem v narodnoosvobodilnem boju ob ustanovitvi Osvobodilne fronte.

Katjuša Žigon

Slivnica:

Zaradi pandemije koronavirusa smo letošnji občni zbor, načrtovan za marec, pripravili junija. Prostore za izvedbo občnega zbora nam je prijazno odstopilo Društvo upokojencev Slivnica. Zbrala se je slaba polovica članov in nekaj gostov.

Zbor smo začeli s kulturnim programom. Ljudski pevci Samotarji so nam zapeli nekaj partizanskih pesmi. Naš član Martin Kramar se je predstavil z avtorskim recitalom o prvem maju. Po kulturnem programu nas je nagovoril predsednik ZB Slivnica Boris Demšič in nam predstavil delo, ki smo ga

opravili v letu 2020. Po prebranjem poročila smo ugotovili, da smo bili kljub omejitvam zaradi pandemije zelo dejavni.

Tako smo se lani januarja udeležili slovesnosti pri Treh žeblihih na Osankarici in akademije v Slovenski Bistrici, ki je bila posvečena Pohorskemu bataljonu. V januarju smo opravili snemanje spominskega filma pri našem članu Janezu Šifrarju. Udeležili smo se še predavanja o razmerah na Balkanu v Pesnici. Februarja smo bili na Sedlarjevem in se udeležili ur spomina v Muzeju NOB, ki so jih pripravili učenci slivniške osnovne šole. Z zgodbami so opisali dogodke in pomembne ljudi iz narodnoosvobodilnega boja v naših krajih. V februarju smo si ogledali film Preboj. V juniju smo bili v Framu pri spomeniku NOB, julija pa na strokovni ekskurziji in ogledu nekdanje tovarne TAM. V avgustu smo bili na spominski slovesnosti ob odkritju spomenika Janezu Stanovniku v Ljubljani. Udeležili smo se tudi šahovskega turnirja in bili v Ožbaltu – Vranov let.

Septembra smo bili na proslavi na Mariborski koči. Bili smo na proslavi na Jugovi domačiji in v Planici pri Framu. V septembru smo bili tudi v Portorožu, kjer je vsako leto proslava, ki je namenjena vsem taboriščnicam, zapornicam in ukradenim otrokom. V novembru smo zaradi omejitve pandemije v okrnjenem številu in prvič brez proslave položili venec in prižgali svečke na grobu talcev v Čreti in obiskali spomenik v Rogozi. Decembra smo obiskali našega častnega predsednika Janeza Šifrarja in njegovo ženo Marijo, ki sta praznovala častitljivih 90 let. Spomnili smo se ju s skromnim darilom.

Simona Šifrar

Štore:

Na slovesnosti ob 80. obletnici ustanovitve 1. celjske partizanske čete, ki je bila ustanovljena 20. julija 1941 na Javorniku nad Štorami pri takratni Mulejevi domačiji, smo se ji člani domoljubnih organizacij iz Štor, Celja in Laškega tako rekoč na istem mestu poklonili 20. julija 2021. Hiša je seveda obnovljena in ima drugega lastnika. V bližini hiše je občina Štore postavila lep granitni spomenik, na katerem je spominska plošča z verzom partizanskega pesnika Mateja Bora. Verz se glasi: »Svoboda je prečudovit sad, ki ti ne pade v roke sam z drevesa. V vrhove strme, ki vihar jih stresa, sam moraš ponj, če rad ali nerad.« Kakšno zanimivo naključje, pred drugo svetovno vojno je Matej Bor nekaj časa živel prav v železarskih Štorah.

Na tej slovesnosti smo se spomnili tudi 80-letnice dneva borca, ki smo ga nekoč praznovali 4. julija. Na ta dan pred 80 leti so se v Beogradu sešli člani CK KPJ in pozvali k splošni ljudski vstaji. Praznik je bil uveden 26. junija 1956 in ukinjen leta 1991. Štorovčani smo ga redno in množično praznovali na Svetini nad Štorami, pri Vrunčevem lovskemu domu.

22. julija pa smo v takratni skupni domovini Jugoslaviji praznovali dan vstaje slovenskega naroda. Ljudska skupščina LRS je leta 1951 razglasila 22. julij za državni praznik in dela prost dan z obrazložitvijo: »22. julija 1941 so se začele na slovenski zemlji prve organizirane partizanske akcije proti fašističnemu okupatorju, ki pomenijo začetek vseljudske revolucije in množične oborožene borbe za osvoboditev slovenskega naroda.« Tudi ta praznik je bil leta 1991 ukinjen. Zakaj že?

To so neizpodbitna zgodovinska dejstva, ki jih ne smemo pozabiti in prezreti, še manj spreobračati in prirejati za politične spletke in volilne glasove. Tega dejstva se moramo globoko zavedati. V Štorah imamo precej partizanskih grobov. Kar najbolj jih s pomočjo občine vzdržujemo in ohranjamo, tudi za naše zanamce. Na vrednote narodnoosvobodilnega boja ne smemo pozabiti. V Štorah se člani ZZB za vrednote NOB, člani častniške in veteranske organizacije tega neizpodbitnega dejstva močno zavedamo. Spominski dnevi so namreč obračun za nazaj, namenjeni pa so tudi pogledu naprej.

Srečko Križanec

Sv. Primož na Pohorju:

Na Sv. Primožu na Pohorju je potekala tradicionalna ura zgodovine, ki je bila namenjena narodnoosvobodilnemu boju. Letos je uro pripravila in vodila dr. Irena Mavrič Žižek iz Muzeja narodne osvoboditve Maribor. Povzela je celotno partizansko gibanje na Pohorju v letih od 1941 do 1945. Seveda se je morala pri tem dotakniti tudi sosednjih regij in drugje, saj so partizanske enote, ustanovljene na Pohorju, delovale tudi širše po Sloveniji. Mi smo še posebej ponosni na našo Brigado Miloša Zidanška, ki je bila ustanovljena prav tukaj na Svetem Primožu točno eno leto po bridkem koncu Pohorskega bataljona.

V nadaljevanju je sledila proslava v čast domoljubju. Po prihodu praporščakov veteranskih združenj nas je nagovoril Franc Golob, župan občine Vučenica. Na koncu nas je nagovorila tudi naša gostja Valerija Škrinjar - Valči, partizanska učiteljica in pozneje šifrantka v operativnem štabu Šlandrove

in Zidanškove brigade pri komandantu Franti. Doživela je pekel bojev na Menini planini in preboj petsto borcev iz obroča večtisočglave esesovske divizije Galizien. Počastila nas je z recitacijo svoje pesmi Menina, ki nikogar ni pustila ravnodušnega. Pesem je napisala v spomin in čast borcem, ki so sodelovali v preboju. Po proslavi je sledilo druženje borcev in veteranov.

Matjaž Tomažič

Dravograd:

Številni člani ZB, občani in krajani Ojstrice z zaselki so se 19. junija udeležili spominske komemoracije na kraju enega najhujših spopadov Lackovega odreda, na območju med Junčkom in Bogatcem na pobočju Koroškega Košenjaka. O usodnem dnevu Lackovega odreda tistega 3. marca 1945 je zbranim govoril Edo Naglič, predsednik Krajevnega odbora ZB za vrednote NOB Dravograd.

Lackov odred je med letoma 1944 in 1945 deloval na območju Kobanskega in v začetku marca leta 1945 so njegovi borci prišli tudi do Junčca in Bogatca, osamljenih kmetij na vzhodnem delu Ojstrice nad Dravogradom. 3. marca 1945 je okupator kar dvakrat napadel. Prvi napad so lackovci uspešno odbili in v tem boju smrtno ranili šefa dravogradskega gestapa, zloglasnega vojnega zločinca Platza. Žal pa so se lackovci prehitro veselili zmage in niso pričakovali, da se bodo Nemci tega dne vrnili. Zvečer je sledil sovražnikov drugi napad z večjo silo in z druge strani. Nemci so uspešno s taktiko presenečenja. Vnel se je hud boj, ki je prisilil borce Lackovega odreda k umiku po globokem snegu in brisanem prostoru. Pogumnemu bataljonskemu obveščevalcu Kijevu je z mitraljezom uspelo nekaj časa zadrževati pobesnele Nemce in tako je večini soborovcem omogočil varen umik. To je bil eden najbolj tragičnih bojov Lackovega odreda. Padlo je 16 partizanov, med njimi dve partizanki.

»Ponosni Košenjak je bil nema priča tragedije ob svojem vznosu in nas ves čas opominja, naj ne pozabimo na ceno priborjene svobode. 80 let po koncu druge svetovne vojne je le že čas, da govorimo o dejstvih – povsem jasno je, kdo se je bojeval na strani okupatorja in kdo se je bojeval proti okupatorju in kdo skupaj z okupatorjem proti lastnemu narodu,« je Edo Naglič sklenil svoje misli v govoru zbranim na slovesni komemoraciji.

Vlado Mrzel

Oslavje, Nova Gorica:

Tržaški pisatelj Dušan Jelinčič je pred časom na Oslavju predstavil italijanski prevod spominov svojega očeta, voditelja in ideologa tajne protifašistične organizacije TIGR, Zorka Jelinčiča, Sotto un cielo di piombo – Pod svinčenim nebom, zatem pa v okviru novogoriškega knjižnega festivala Mesto knjige še roman o očetu Zorku Šepet nevidnega morja, dvanajst tablet svinca.

Jelinčičeve spomine je objavila goriška založba LEG skupaj s Skladom Dorče Sardoč. Knjigo so obogatili še uvodna beseda značnega italijanskega pisatelja Paola Rumiza, zgodovinski okvir zgodovinarke Milice Kacin Wohinz in uvodna zapisa Zorkovega sina Dušana in hčere Rade. Ker bodo Jelinčičevi spomini razpečevani po vsej državi, bo italijanska javnost izvedela veliko novega o organizaciji TIGR in ne nazadnje spoznala, da tigrovci niso bili teroristi, temveč le borci za svobodo.

Kratki roman Dušana Jelinčiča Šepet nevidnega morja, dvanajst tablet svinca (založba Mladika), ki so mu lahko bralci sledili kot podlistek v Delu, pa je literarizirana zgodba očeta Zorka Jelinčiča, ki je prebil devet let v fašističnih zaporih, poleg tega pa še tri leta konfinacije v južni Italiji. Predstavitve v Novi Gorici je bila prva sploh, sicer pa je to primerna lokacija, saj je Jelinčič med vojnima veliko deloval prav na Goriškem.

Olga Knez

Straža:

Prizadevni skupini članov ZB za vrednote NOB Straža je uspela še ena nova spomenika iz časa NOB. Obnovili smo spomenik 23 padlim, talcem in žrtvam, ki so pokopani na pokopališču v Dolenji Straži. Spomenik, ki stoji na severni strani pokopališča, je delo arhitekta Toneta Valenčiča.

Občina Straža je prispevala denar za obrtniško izdelavo in vgradnjo kovinske ograje, ki je postavljena na podlagi izdanega dovoljenja Zavoda za spomeniško varstvo Novo mesto.

Krajani Dolenje Straže so z odobravanjem in spodbudnimi besedami pripomogli, da je bilo delo opravljeno v precej kratkem času in prijetnem razpoloženju. Iz letošnjega programa dela ZB Straža je to le ena od nalog, ki so uspešno končane. Vse drugo iz načrta dela po bomo poskušali uresničiti do konca leta, seveda če nam bodo razmere naklonjene. Svoje poslanstvo in dolg do partizanskega boja in padlih bomo častno in pošteno izpolnili ter poskrbeli, da običaje prenesemo tudi na prihodnje rodove.

Branko Đukić

DOGODKI – Prva pohorska četa

80. obletnica napada
Prve pohorske čete

Člani OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju smo letos praznovali 80. obletnico napada Prve pohorske čete na orožniško postajo v Ribnici na Pohorju.

Zaradi vseh ukrepov za preprečevanje epidemije covida 19 smo bili primorani prireditve prilagoditi vsem navodilom vlade. Žal nam je odpadla velika proslava vseh čla-

nov ZZZB Slovenije, ki smo jo že dalj časa načrtovali skupaj z občino Ribnica na Pohorju.

Prireditve je v začetku avgusta potekala v okrnjeni obliki, vendar slovesno in v prisotnosti praporščakov ZB Radlje ob Dravi, ZB Šempeter pri Gorici, ZB Rožna Dolina, ZB Trnovo nad Novo Gorico, ZB Otlica, ZB Predmeja nad Ajdovščino in ZB Maribor. Bili smo ponosni, da so nas s svojo prisotnostjo počastili

tudi gostje: izpod Gorjancev pripadnici in pripadniki 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona Novo mesto, naša velika borka, partizanska učiteljica, šifrantka v operativnem štabu Šlandrove in Zidanškove brigade pri komandantu Francu Severju - Franti, Valerija Skrinjar Tvrz s partizanskim imenom Valči, podpredsednica Zveze

koroških partizanov iz Avstrije Marija Koletnik, predsednica društva TIGR Primorske za Postojno in Pivko Bruna Olenik, članica ZB Ljubljana Aleksandra Jankovič, mag. Andrej Rajh iz Maribora in predsednik ZB Radlje ob Dravi Matjaž Tomažič.

Slavnostni govornik, član naše organizacije in župan občine Ribnica na Pohorju Srečko Geč, je poudaril namen in pomen napada Prve

pohorske čete na orožniško postajo, ki je pri okupatorju povzročil velik moralni poraz. V Mariboru je bil zato že teden zatem ustreljen prvi talec, Edi Grubelnik, ki je sodeloval z zavednimi ribniškimi domoljubi in partizani. Naša mala vas sredi pohorskega operacijskega območja je odigrala veliko in pomembno vlogo v bojih z okupatorjem, ki je tudi tukaj območja nadzoroval z močnimi vojaškimi silami.

Kulturni program so obogatili pevci KUD Stane Sever iz Ribnice na Pohorju, absolutni svetovni pravak na diatonični harmoniki, domačin Anže Krevh in deklamatorica Terezija Potočar Korošec ter Breda Videtič Kuplenik, obe članici 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona. Matjaž Tomažič je po sklepu IO ZB Radlje ob Dravi podelil priznanja in zahvale Osnovni šoli Ribnica na Pohorju, Občini Ribnica na Pohorju, podpredsednici Zveze koroških partizanov iz Celovca Mariji Koletnik - Mojci in predsednici OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju Maksimiljani Ladinek. Zlato plaketo ZB Radlje ob Dravi je izročil tudi Valeriji Skrinjar Tvrz - Valči.

Po končani prireditvi so vsi praporščaki ter pripadnice in pripadniki 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona ter naša članica Manica Pogorelec pod vodstvom majorja Janka Kolarja položili venec k spomeniku narodnoosvobodilnega boja v Ribnici na Pohorju.

Maksimiljana Ladinek

DOGODKI – Kozjanski odred

Počastili spomin
na Kozjanski odred

V Gorici pri Slivnici so 21. avgusta počastili spomin na ustanovitev Kozjanskega odreda. Po šestih letih je prireditve znova potekala ob navzočnosti najvišjih predstavnikov krovne borčevske organizacije. Po himni v izvedbi kvinteta trobil orkestra Slovenske vojske in postroju praporščakov je moderatorica Polonca Jazbinšek v besedah povzela rojstvo in pomen Kozjanskega odreda, nadalje pa je zbrane na zelenici za kulturnim domom

pozdravil domači župan, mag. Marko Diaci. Organizatorju, šentjurskemu odboru ZZZB, je čestital, da mu je v koronskih časih uspelo pripraviti takšno srečanje in počastiti spomin na dogodke druge svetovne vojne: »Predvsem zaradi vrednot, ki jih Zveza borcev zagovarja in so danes odrinjene iz prvih vrst.« Diacijev dobjanski kolega Franc Leskovšek je spomnil, da sta občini Šentjur in Dobje – ko sta bili še eno

– 18. avgust praznovali kot občinski praznik, v spomin na osvoboditev Planine pri Sevnici. »Veseli smo, da lahko danes v svobodnem času opazujemo, kako ti kraji napredujejo,« je še dodal.

Letošnje komemoracije se je udeležil tudi Marijan Križman, predsednik ZZZB NOB Slovenije. V uvodu se je domačinom zahvalil za urejanje spominskih obeležij in jim polaskal z urejenostjo kraja. Prav tako je zahvalo podal županu Diaciju za

ponovno postavitev spomenika, ki je do zdaj stal pred Osnovno šolo Franja Malgaja. Zatem je Križman povzel dogajanje ob ustanovitvi Kozjanskega odreda: »Takrat so prisotni borci ustanovitev odreda pozdravili z velikim navdušenjem. Na dan ustanovitve je bilo oboroženih 80 borcev.« Nadaljeval je: »Od decembra 1943 do maja 1945 so, lahko rečemo, kozjanski borci obračunali z okupatorjem in njegovimi

hlapci z istim uspehom kakor drugi borci po Slovenij in nekdanji Jugoslaviji.«

Križman se je v svojem nagovoru dotaknil tudi sodobnosti: »Naša vlada se slovenske zgodovine sra-

Letošnje komemoracije se je udeležil tudi Marijan Križman, predsednik ZZZB NOB Slovenije. V uvodu se je domačinom zahvalil za urejanje spominskih obeležij in jim polaskal z urejenostjo kraja.

muje in jo potvarja. Naj samo navedem poskus rehabilitacije morilca Rupnika, ki je bil prisoten na prisegi zvestobi SS. /.../ Domobranstvo je sramota slovenskega naroda. Že vladna stranka ravna popolnoma nasprotno in domobrance poskuša rehabilitirati s pomočjo Katoliške cerkve, ki bi s tem dejanjem sprala svoj greh.«

V nadaljevanju so zbrani prisluhnili kulturnemu programu, v katerem so sodelovali Moški pevski zbor Planina pri Sevnici, učenci Osnovne šole Slivnica pri Celju, glasbenik in igravec Darko Nikolovski ter folklorna skupina z Blagovne. Zveza borcev je ob tej priložnosti podelila tudi dve plaketi, in sicer srebrno plaketo ZZZB NOB, ki jo je prejela Osnovna šola Slivnica pri Celju, in plaketo ZZZB NOB, ki jo je prejel praporščak Miro Gagič.

S. B., foto: Jure Godler

DOGODKI – V Andražu nad Polzelo

Dan slovensko-ameriškega prijateljstva

Slovesnost »Dan slovensko-ameriškega prijateljstva« je tokrat potekala 25. avgusta v Andražu nad Polzelo ob obletnici strmoglavjenja ameriškega bombnika B-17. Venec k spominski plošči je položil tudi predsednik Republike Borut Pahor, ki je bil na prireditvi slavnostni govornik. Slovesnosti so se udeležili predstavniki veteranskih organizacij, med njimi je bil predsednik ZZZB NOB Slovenije Marijan Križman. Prisotni so bili praporščaki, med njimi tudi borčevski, s peterokrako zvezdo na praporu.

Tradicionalne slovesnosti v znamenje slovensko-ameriškega prijateljstva se je letos udeležil general ameriških letalskih sil Jason E. Bailey, poveljnik 31. lovskega krila v letalskem oporišču Aviano v Italiji. Dan slovensko-ameriškega prijateljstva zaznamujemo od leta 2014, ko je bila v Andražu nad Polzelo odkrita spominska plošča v spomin posadki desetih pilotov bombnika

B-17, ki je strmoglavil ob vzhodu Gore Oljke 19. marca 1944. Osem jih je umrlo in so bili pokopani na pokopališču v Andražu nad Polzelo, dva sta strmoglavljena preživela ob pomoči prebivalcev Andraža.

S tradicionalno spominsko slovesnostjo se poklonimo srčnosti in junaštvu ameriških pilotov. Spominjamo se sodelovanja med ameriški vojaki in slovenskim narodnoosvobodilnim gibanjem med drugo svetovno vojno.

S svojo prisotnostjo so dan prijateljstva med obema državama počastili številni vidni predstavniki Združenih držav Amerike. Na povabilo predsednika republike se je leta 2017 slovesnosti udeležil zdaj pokojni John McCain, senator Združenih držav Amerike, eden najvplivnejših in najuglednejših ameriških politikov in kandidat za predsednika ZDA.

UPRS, foto: Nebojša Tejić/STA

DOGODKI – Mihaela Škapin-Drina

Skrunitev spominskih
obeležij NOB na Škofjeloškem

Na Škofjeloškem oziroma Žirovskem je med 17. in 19. julijem letos spet prišlo do vandalizma in skrunitve spominskega obeležja narodnoosvobodilnemu boju. Na spominski plošči, posvečeni herojnji Mihaeli Škapin – Drini, je nekdo s črnim pršilom prebarval rdečo zvezdo in nekaj črk.

Materialna škoda ni zelo velika, četudi bo treba zamenjati spominsko ploščo. Kakšna škoda je povzročena miselnosti in možganom storilca (storilcev), da se loteva spomina na narodnoosvobodilni boj, pa se ne da oceniti. Videti je, da je bila moteča rdeča zvezda. Le zakaj? Saj je bila v tem zgodovinskem času simbol upora okupatorju in boja proti njegovim pomagačem.

Prebarvana zvezda in poškodovani spomenik

Spominska plošča pred skrunitvijo

Ne razumem storilca (ali storilce), kakšni so njegovi (njihovi) nagibi za izvedbo teh vandalizmov. Če imajo, prostaško povedano, toliko jajc, da to storijo, naj jih imajo še toliko, da povedo, kdo so in zakaj so to storili. No, verjetno od takšnih strahopetcev pričakujem preveč.

Naj spomnim na skrunitve spomenika na Pasji ravni aprila letos. Tam so se storilci vsaj na neki način podpisali. Se pa sprašujem, ali ni trenutna politika izključevanja narodnoosvobodilnega boja in njenih simbolov na državni ravni (ne) hote tudi spodbuda takšnemu početju. Po oceni škode bomo podali prijavo proti neznanemu storilcu v upanju, da mu organi pregona stopijo na prste.

DOGODKI – Boj na Vaneči

Dom borcev in mladine

Na Vaneči nedaleč iz Murske Sobotice stoji Dom borcev in mladine, kjer smo se vsako leto zbrali na osrednji pomurski proslavi v nedeljo, ki je bila najbližje 20. oktobru. Oktobra 1941 so trije partizani, narodni heroj Dane Šumenjak - Miran, Franc Kosi in Stane Červič - Bojan, bili prvi vojaški spopad v Prekmurju. Boj je težko ranjen preživel le Červič.

Ta boj na Vaneči ima svojo zgodovino. Po prvi svetovni vojni je Prekmurje, ki je bilo priključeno SHS, dobilo gimnazijo. Dejstvo je bilo, da so na gimnazijo v Murski Soboti pošiljali levičarske profesorje, ki so vzgajali revolucionarno mladino in inteligenco. Kar 74 padlih dijakov, med njimi trije narodni heroji, Štefan Kovač - Marko, Dane Šumenjak - Miran in Edvard Brajnik, so revolucionarno jedro, ki je začelo upor takoj ob prihodu okupatorja. Policija, ki je že pred vojno spremljala napredno gibanje, je oktobra 1941 uničila to gibanje, ustrelila Štefana Kovača - Marka,

Cvetka in Kardoša obesila, Cigüta pa pod vislicami oprostila zaradi noseče žene in obsodila na dosmrtno zaporno kazen. Vsi tisti, ki so se aretacije rešili, so šli v strogo ilegalo ali na študij na Madžarsko, v Ljubljano, nekateri pa na Hrvaško. Tako je do leta 1944 upor v Prekmurju zamrl. Vrhovni štab je glede na razvoj vojne predvideval, da bo Rdeča armada najprej osvobodila Prekmurje. Zato je začel v začetku leta 1944 na vse mogoče načine znova buditi narodno-osvobodilno gibanje. Z ljutomerskega območja so poslali Staneta Červiča, ker pa je bil izdan, se je umaknil in miroval vse do prihoda Šumenjakove skupine. Danetova naloga je bila predvsem obveščevalno delovanje med Mursko Soboto in Budimpešto. Na Madžarskem se je zgodil prelom, Horti je zaprosil zahodne zaveznike za premirje. Dane je prispel s to novico v Mursko Sobotu, in ker je doživel kapitulacijo Italije, je upal, da se bodo dogodki tako razvili tudi v Prekmurju.

16. oktobra imajo pri Brumnovih sestanki vsi aktivisti in se dogovarjajo, kaj bodo storili v naslednjih dneh. Pri Brumnovih ostanejo Dane Šumenjak, Juš Kramer, Franc Kosi in Bojan Červič. Na Madžarskem prevzamejo skupaj z esesovci oblast madžarski njilaši pod vodstvom zločinskega Martnerja in soboškega župana Hartnerja. Že 17. oktobra začnejo aretirati vse sumljivih Sobočane in Jude, ki so se izognili spomladanskim aretacijam. Pridejo tudi k Brumnovim. Partizani, ki so tam prenočili, se začnejo z dvoriščne strani umikati čez polje proti gozdu Črnski les/meje. Med umikom je ranjen Juš Kozak, in ko vidi, da ga bodo zajeli, se sam ustrelil. Drugi trije se umaknejo do potoka Dobel, kjer v boju ubijejo štiri tišinske orožnike, ki so jim pripravljali zasedo. Partizani potem nadaljujejo pot skozi Vanečo vas, kjer dobijo kolesa, in tako skozi Puzevce gredo v Puconce in nato na Vanečo. Tam se ustavijo pri viničariji, kjer

so sicer lepo sprejeti, nato pa izdani.

Danes stoji približno na istem mestu Dom borcev in mladine z bogatim reliefom, ki prikazuje narodnoosvobodilni boj in gradnjo domovine, na drugi strani pa boj partizanov. V prihodnjih letih bo dom spremenjen v hostel s 40 ležišči, stalno razstavo in vsemi partizanskimi simboli. Proslavo na Vaneči na dan, ki je tudi praznik občine Puconci, je vsako leto obiskalo od 400 do 800 ljudi, med njimi več kot polovica pohodnikov s startom v Murski Soboti in kolesarjev s startom v Vrtu spominov in tovarštva na Petanjcih.

31. marca 1945, ko so bili borci Rdeče armade že na Hodošu, pa so v Črnskih mejah pri Murski Soboti Madžari ustrelili deset talcev. Tam stoji veličasten spomenik v obliki Triglava, ki ga vzdržuje KO ZB Tišina in ob njem pripravlja spominske slovesnosti.

Evgen Emri

PESEM

Pesem upora

*Visok spomenik
tam nemo v višino
sredi Marezig strmi,
obdan z več kot stotimi imeni
nam zgodovino deli.
Upor že 1921. nam pove,
da tu živijo domoljubni ljudje,
ki za svojo domovino
fašistom uprli so se.*

*S kosami, vilami in kamenjem
nad fašiste so šli,
oni s pištolami, puškami
oboroženi so bili.*

*Niso domačini se strahu predali,
korajžno v obrambo so stopili.
Ne bodo nam fašisti življenja krojili,
za svojo zemljo se bomo pošteno borili.*

*Golazen fašistična
nad marezikišimi lepotami
z razgledom vse tja do Trsta in še dlje
se že gospodarja je počutila,
kako se bo na slovenski zemlji naselila.
Domačini so se od srda močnega potili.*

*Upor nad golaznijo jim je še ostal,
pregnati jih z domačih tal.
Ne bomo mi hlapci, fašistični sili
z uporom si bomo svobodo izborili.*

*In padle že prve so žrtve,
ne bomo mi hlapci,
brezdomci postali,
ne bodo nas s ščavi imenovali.*

*Pregnali z uporom so okupatorja,
a suženjstvo pod Italijani
je še dolga leta ostalo.
Vzeli so nam slovensko besedo in slovenske
šole,
poitalijančili so slovenska imena, priimke
in kraje.*

*Zavesti, poguma in ponosa,
da smo slovenski narod,
nam nikdar niso mogli vzeti.*

*Niti v drugi svetovni vojni,
ko so se med letoma 1941 in 1945 bile
hude bitke,
poboji, mučenja, požigi, izgnanstva,
Primorci niso klonili.
Ostali smo žilavi in trdoživi Slovenci.*

Lilijana Bellina

DOGODKI

Kruh iz krušne peči

Ivan Bevk iz Idrije je 23. maja proslavil 101. rojstni dan. Konec maja je spet nabrusil koso in pokosil travo na vrtu in v sadovnjaku na svojem posestvu Pri Polancu nad Idrijo. V krušni peči je spekel tudi prvih deset hlebčkov belega kruha. Za oddajo Spomini avtorja Janez Lombergerja pa so posneli dokumentarni film Portret Ivana Bevka, je med drugim na Facebooku zapisal njegov sin, poslanec v DZ Samo Bevk.

Ivan je junija leta 1942 postal član mladinske trojke OF v rojstnem Čeplezu, 2. februarja 1943 je odšel v partizane, aprila 1943 bil na pohodu z Gregorčičevo brigado v Benečijo, svobodo pa je 1. maja 1945 dočakal v Trziču (Italija).

POBUDA

Gorenjska partizanska pot

Skupina 17 članov kranjskih, kamniških, radovljjskih, žirovniških in jeseniških tabornikov ter planincev in gorskih reševalcev je začela trasirati Gorenjsko partizansko pot 17. junija 1961. Trasiranje je potekalo od Kranja preko Kamnika, Kamniških planin, Savinjskih Alp, Karavank, Julijskih Alp in Loškega pogorja nazaj v Kranj. Pot smo spejlali mimo spominskih partizanskih obeležij, kjer so med vojno potekali boji, streljanja talcev in okupatorska požiganja naselij, koč in staj. O tej poti je bil objavljen dokaj obširen članek v Planinskemu vestniku, kjer je podrobno opisan potek načrtovane poti in trase. Pohodniški traserji so se simbolno povzpeli tudi na vrh Triglava. Med njimi so bili tudi starejši gorski reševalec Mihol Habjan, pa Tone Langerholc

in Franci Ekar. Vodja pohoda je bil Andrej Brovč, borec partizan od leta 1941 in nosilec partizanske spomenice. Odbor GPP je v sodelovanju s PD Kranjem in ZB Gorenjske izdal pohodniški dnevnik za registracijo kontrolnih točk, častno značko in dnevnik opisovanja poti. V osemdesetih letih je ta pot začela »odmirati«. Letos je poteklo 60 let od trasiranja pohodniške planinske poti. Morda bi se ob tem jubileju našlo še kaj volje, da bi partizanska planinska gorska pot znova oživel, saj je to vendar del naše temeljne preteklosti in zgodovine, ko so se iz partizanskega boja začrtale slovenske republiške meje, ki so v letu 1991 prešle v samostojno državo.

Franci Ekar

**SVOBODNA
BESEDA**

www.svobodnabeseda.si

PREJELI SMO

OF –
*Protiimperialistična
fronta*

Ob 80. obletnici ustanovitve OF smo v medijih ponovno poslušali razlage zgodovinarjev in politikov, proti komu je bila fronta usmerjena zaradi pridevnika »protiimperialistična«. Za razumevanje imena Protiimperialistična fronta se je treba postaviti v čas aprila 1941 in poskusiti za trenutek pozabiti na vsa znana dejstva, ki so se odtlej zgodila do današnjih dni.

Že pred prvo svetovno vojno so vplivni politični ekonomisti razlagali, da nobena evropska država nima prihodnosti, če nima v lasti čezmorskih kolonij z nahajališči surovin in suženjsko delovno silo. Dve novi mladi državi in industrijski velesili, Nemčijo in Italijo, je skrbel prihodnji razvoj brez kolonij. A nova »pravičnejša preraždelitev« evropskih kolonialnih posesti ni bila mogoča brez vojne. Druga svetovna vojna je bila zgolj nadaljevanje prve, ki se je končala s premirjem. Hitler je dosegel podporo zahodnih imperialistov z načrtom, da bo obračunal z boljševiki in judovstvom ter Sovjetsko zvezo spremenil v svojo kolonijo, kot je to preračunljivo in prebrisano napovedal leta 1925 v knjigi Moj boj. Podpora Hitlerju je zato postala samoumevna po veliki depresiji 1929–32, ko so bili imperialisti vsega sveta prestrašeni pred morebitnimi rdečimi revolucijami.

Ko je vojna med štirimi evropskimi imperialističnimi silami aprila leta 1941 dosegla Slovence, se je zdelo, da je vojna v zaključni fazi. Trem smrtnim sovražnikom Slovencev (Angležem, Francozom, Italijanom) so se pridružili še Nemci. Z Londonskim paktom leta 1915 so Angleži in Francozi prodali Slovence kot kolonialno manjvredno pleme italijanskim iredentistom kot nagrado za vstop Italije v vojno na njihovi strani. Leta 1919 v Versaillesu ni bil za Primorsko razpisan plebiscit, kot je to obveljalo za Koroško. Vsem je bilo popolnoma jasno, da bi s plebiscitom tako Trst kot Gorica prišla pod Kraljevino SHS. In kaj bi potem dali Italiji za obljubljeni nagrado? Odtlej naprej Angleži niso prijatelji slovenskega naroda, saj so nas prav oni prodali v suženjstvo fašizmu, kot so pozneje leta 1938 tudi Čehe in Slovake z Münchenskimi dogovorom prodali nacistom. Tudi Poljake so razočarali, saj je bila vojna napoved Hitlerju 3. septembra 1939 bolj deklarativna z občasnim spopadi na morju. Sledilo je čakanje, da bo Hitler spomladi 1940 napadel Sovjetsko zvezo. Zato vojno med Angleži in Francozi proti Nemčiji med septembrom 1939 in majem 1940 imenujejo »sedeča, zabavna in lažna vojna« (Sitzkrieg, Drole de guerre, Phoney war). Prebrisani Hitler je na presenečenje vseh spomladi 1940 napadel zahodne države in ne Sovjetske zveze. Ob ustanovitvi OF je bil sloven-

ski narod razkosan zaradi štirih sovražnih imperialističnih sil in Hitler si je prizadeval skleniti premirje z Angleži. Zadovoljen bi bil s kolonijami Francije, Belgije, Nizozemske, Danske in Norveške. Spopada z Angleži kot s pomorsko velesilo si ni želel. Če bi se Hitler spomladi leta 1941 ustavi, bi slovenski narod zagotovo doživel genocid, kot ga je Hitler napovedal v Mariboru 26. aprila 1941. S tem vedenjem slovenski napredni domoljubi ustanovijo Protiimperialistično fronto in kot zaveznika vidijo samo še Sovjetsko zvezo.

Na srečo Evrope se je Hitler osebno v nasprotju z vso vojaško logiko odločil za napad na Sovjetsko zvezo. Po načelu »sovražnik mojega največjega sovražnika je moj zaveznik« so Sovjetska zveza in slovenski partizani junija 1941 takoj postali začasni zavezniki Angležev za poraz nacifašizma. Ime Protiimperialistična fronta ni več ustrezalo novim zavezništvom in dobili smo Osobodilno fronto slovenskega naroda. A do Angležev je OF ostala še naprej upravičeno sumničava in to so žal pozneje izkusili tudi angleški primorski padalci in nekateri člani Tigra. Leta 1945 pa so Angleži ob določanju severnih in zahodnih meja Jugoslavije ponovno potrdili, da nikoli niso bili prijatelji Slovencev.

**Boris Nemec,
Šempeter pri Gorici**

*Spomin na mrtve
ali poveljevanje mita*

Vsako leto v januarju se v spomin na padle štiri slovenske junake v Borštu pri Trstu tradicionalno zberejo slovenski predstavniki občine Dolina pri Trstu, občine Tolmin, predstavniki ZB za vrednote NOB z Mosta na Soči in predstavniki Društva veteranov SEVER severne Primorske.

Eden izmed njih je bil Dušan Munih z Mosta na Soči, ki je kot komaj 21-letni junaški partizan padel v januarju 1945 v tem kraju. Po vojni leta 1951 je bil zaradi svojega poguma in predanosti pred in med drugo svetovno vojno razglašen za narodnega heroja. Po njem se imenuje Osnovna šola na Mostu na Soči. Zaradi imena te šole je leta 2019 neprijetno spretelo znanega prevajalca in literarnega ustvarjalca Aleša Bergerja, ko se je mudil v tem kraju. Ocenil je, da gre tudi v tem primeru za »preostanek mitologije preteklega režima«. Na ta njegov zapis me je ponovno spomnil gospod Dragan Petrovec v svojem zapisu v Mladini. Pred dvema letoma, ko sem bila pošteno jezna zaradi te pripombe, se nisem oglasila, tokrat pa mi vest ne da, da ne bi povedala tistega, kar čutim kot odseljena Tolminka.

Občina Tolmin je ena redkih, ki ni takoj po osamosvojitvi snela vseh tabel s pročelja šol in ustanov, zlasti če so nosile imena znanih in pogumnih ljudi, predvsem junakov iz druge svetovne vojne.

Na Mostu na Soči je živel kar nekaj ljudi, ki bi si zaslužili, da bi se jih še dolgo spominjali tudi s pomočjo tabel, ki bi jih nosile različne ustanove in šole, na primer: pisatelj Ivan Pregelj, pisatelj in znani kulturnik Saša Vuga, pisatelj Ciril Kosmač, skladatelja in dirigenta Marko in Zdravko Munih, Ciril Munih – Dušanov brat, ki je bil ustreljen na Opčinah, tolminski puntar Martin Munih, ki so ga razčetrverili na Travniku v Gorici davnega let 1714, in še kdo.

Padli heroj Dušan Munih se je rodil leta 1926, v času, ko je na Primorskem že močno deloval fašizem. Znani, nepozabni in pokončni Mostar Saša Vuga se je rodil štiri leta pozneje. V svojih intervjujih in govorih je pogosto vsej Sloveniji povedal, da so nameravali Italijani po zavzetju Primorske Slovence asimilirati ali iztreti brez usmiljenja. To je doživel. Za začetek so Slovence poitalijančili priimke in imena. To so doživel Dušan Munih, Saša Vuga in številni drugi prebivalci, tudi jaz. Dušan Munih ni smel spregovoriti v javnosti slovensko od svojega rojstva, niti ne v šoli, niti na cesti, niti v cerkvi, in to do svoje prezgodnje smrti. Zaradi krivic, ki jih je doživel kot otrok in dijak realke, se je boril za pravice Primorcev do svojega jezika in ne za to, da bi ga nekdo po vojni »v oboževanem prejšnjem sistemu spremenil v mit«. Zame so šele nekaj let po vojni, pri vpisu v osnovno šolo, ugotovili, da imam v rojstnem listu poitalijančeno ime. Tako je bilo na Primorskem. Tudi ime Aleša Bergerja bi Italijani spremenili, če bi pesnik v tem času živel tam. Priimek Berger zveni dovolj tuje in »po nemško« in bi mu ga morda pustili, ime Aleš pa bi jih zmotilo in bi ga zagotovo spremenili. Kdor ni živel na Primorskem, ne ve ali noče vedeti, kako se je ta krivica zarezala v srca vseh tamkajšnjih ljudi.

Kar prizadene me, ker nas morajo zamejski Slovenci spominjati na to, da je domoljubno, če še danes izkažeš spoštovanje tudi takratnim junakom zaradi njihovega poguma in pokončne drže. Kot slišim, njih še ni sram z otroki vred obiskovati grobove padlih borcev in talcev in njih še ni sram tam tudi zapeti ali recitirati in se pokloniti v njihov spomin.

Marija Padovan, Novo mesto

*Heroji, strahopetci
in izdajalci*

Nedavno je propagandni oddelek vladajoče vladne stranke ob 30. obletnici osamosvojitve Slovenije izdal in na domove poslal majhno brošuro z naslovom Stali smo in obstali. V drobni knjižici na (državne) stroške so na triindvajsetih straneh napisali SDS-ovo samohvalo z (nekaj) fotografijami izbranih osamosvojitelj, ki so leta 1991 premagali četrto najmočnejšo armado v Evropi. Vsi drugi iz tedanje republiške skupščine s prvim predsednikom republike vred, ki so podpisali Deklaracijo za mir, so

označeni za strahopetce in izdajalce.

Že lani takoj po tistem ko je tretja Janševa vlada v času epidemičnih razmer prevzela oblast, Slovenci nismo bili deležni praznovanja dneva državnosti, ker je državno proslavo tako rekoč izvedla stranka SDS, brez domoljubnih praporov. Letos ob 30-letnici samostojnosti si vlada s povabilom gostov iz tujine ni mogla dovoliti podobnega, je pa z državne proslave izključila prapor NOV. Prav ta domoljubni prapor je temelj osamosvojitve, saj je bila narodnoosvobodilna partizanska vojska priznana kot edina protifašistična vojska, ne pa kolaborantska izdajalska domobranska vojska, ki jo zavzeto rehabilitirata vladna stranka SDS in RKC. Na ruševinah nove socialistične, ne komunistične Jugoslavije so republike imele pravico do samoodločbe po ustavi SFRJ iz leta 1974. Če ne bi bilo tako, bi osamosvojitelji izdane brošure še vedno sedeli na Roški v Ljubljani, kajti Katalonija se še do danes ni osamosvojila od Španije. Tako sta že na letošnji državni praznik 27. aprila predsednik države in predsednik vlade še obiskala spomenik tigrovcev na Mali gori z namenom postaviti nov mejnik upora druge svetovne vojne na Slovenskem. Na proslavo z domobranskimi recitali niso bili vabljeni niti tigrovci z očitnim namenom upor naroda proti nacifašizmu in OF za vedno izbrisati iz naše zgodovine. V državni zbor je bil brez uspeha vložen še predlog, po katerem naj bi 13. maj postal novi praznik prvega spopada s fašizmom na naših tleh.

Že med drugo svetovno vojno smo se Slovenci enotno upirali okupatorju. Z njim je sodeloval majhen del naroda. Na strani okupatorja sta bila za svoje koristi buržoazija in velik del cerkvene oblasti v Ljubljanski pokrajini. Ta odstotek ljudi predstavlja tudi današnja desno-cerkvena politika za enačenje medvojnih in današnjih delitev naroda. Mladi ljudje poznajo in razumejo resnico druge svetovne vojne, kolaboracijo in današnjo zlorabo moči oblasti s podobnim ciljem. Zato mladi brez perspektive odhajajo v tujino, podobno kot po prvi svetovni vojni. Vlada narodu ponuja drobtinice z vse večjim zadolževanjem brez nadzora porabe sredstev, z željo gradnje novih predorov pod parlamentom po vzorcih hladne vojne. Če je bil vse do leta 1991 pri nas res čas

enoumja, kako potem označiti obdobje, ki ga živimo danes?

To ni izraz demokracije, ki je nastopila z zamenjavo družbenega sistema. Dogaja se samo še sesuvanje, kar je še ostalo v naši družbi dobrega (zdravstvo, šolstvo). Leto dni nas še loči do parlamentarnih volitev. Z dvignjeno glavo moramo naprej za demokracijo, pravico do dela in osebno svobodo, brez nove orbanizacije in avtoritarnosti vlad.

**Veteran Miroslav Potočnik,
Kamnik**

Zgodovina se ponavlja

Ob vse večjih napetostih v družbi se ljudje vedno zaskrbljeno sprašujejo, ali se zgodovina ponavlja. Tako je tudi zdaj. Preteklost se nikoli ne more ponoviti, saj je že antični filozof povedal: »Nikoli ne moreš dvakrat stopiti v isto reko, kajti vedno nova voda priteka in odteka.«

Po vsaki veliki vojni se preživeli vedno zaklinjajo: nikoli več! Resnično se nikoli več ne ponovi ista vojna, saj v njej niso več isti ljudje, nikoli več ni enako orožje ... Nekeč so bili bojovníki z meči in sulicami na konjih, mnogo pozneje so z bajoneti na puškah jurišali proti vkopanim sovražnikom, v naslednji vojni so bombe metali iz letal, druga svetovna vojna se je končala z atomskima bombama nad Hirošimo in Nagasakijem.

Iz zgodovine lahko razberemo marsikaj, vendar je dejstvo, da se iz zgodovine ničesar ne naučimo za današnje rabo! Vsaka generacija mora ponavljati lekcije iz krute zgodovine, da se naslednje generacije lahko marsikaj sprašujejo in se tudi zaklinjajo. Dejstvo je, da se velike napetosti in nasprotja v družbi vedno preuredijo in umirijo samo z revolucijami in vojnami.

Za novo in nujno preureditev družbenih odnosov na svetu je zdaj še preveč razlogov, to je splet podnebne, ekološke, zdravstvene, finančne in socialne ter begunske krize.

Ob sedanjem nakopičenem atomskem, biološkem in klasičnem orožju se bo verjetno vojna prvič tako končala, da ne bo nikogar več, ki bi se lahko še spraševal, ali se zgodovina ponavlja. Nihče se tudi ne bo zaklinjal, da kaj takega pa nikoli več.

Gremo junaško naprej, dokler je še upanja kej!

Janez Černač

IMELI SMO LJUDI

**Jožefa Pepca
Truden**

V častitljivem enaindevetdesetem letu se je od svojih bližnjih poslovila Hlepinova Pepca, Jožefa Truden iz Lucije, ki se je kot peti otrok rodila 2. februarja 1930 v Bajerju pri Viševku v Loški dolini kot Mehčeva Pepca.

Mati in oče sta s svojo številno družino marljivo kmetovala in gozdarila na skopi notranjski zemlji. Življenje male Pepce Prevec bi teko mirno in skromno ob šolanju v bližnji Iga vasi in delu na domačiji, če ne bi prihrumela vojna in tudi njej okrnila mladosti in jo za vedno zaznamovala. Negotovitost, nasilje, ustrahovanje, pomanjkanje, ogroženo ali prekinjeno šolanje niso prizanesli nikomur in tudi Pepcini družini ne. Bili so priče streljanja in požigov, ropanja, izgnanstva in interniranja mnogih. Prevčeva starša sta od vsega začetka na različne načine podpirala narodnoosvobodilni boj – z zbiranjem dobrin, zavetjem, podporo. Pepca se je še v poznih letih jasno spominjala, kako je marsikakšno noč potrkalo na okno njihove domačije na samem, in v hiši se je znašel nahrbtnik, natlačen z okrvavljenimi rjuhami in povoji. Takoj so morale vse ženske iz postelj in brž oprati perilo, ki ga je prinesel kurir ali terenec iz katere od skrivnih partizanskih bolnišnic v nepreglednih notranjskih gozdovih. Kolikor mogoče hitro ga je bilo treba namočiti, oprati, prekuhati, izprati, posušiti, zlikati, da je po skrivnih poteh spet čim prej odpovalo nazaj – včasih tudi še mokro – ker so ga še kako nujno potrebovali ranjenci in osebe, ki je skrbelo zanje. Brez množice požrtvovalnih rok, kakršne so imele Prevčeve ženske vključno z odraščajočo Pepco, in kot grob molčečih ust čudež partizanskega zdravstva ne bi bilo mogoče.

Imela je sedemnajst let, ko je spoznala Staneta Trudna, Hlepinovega iz Podcerkve, čigar družina je izkusila veliko vojnih grozot, on pa je po vojni postal častnik JLA. S Pepco sta se poročila in odtlej mu je sledila po vseh številnih krajih, kamor je bil premeščen. Najdlje sta bivala v Zagrebu in Ljubljani.

Pepca je bila mirne narave in dobre srca, obzirna in zaupljiva, z jasno opredeljitvijo, kaj je prav in kaj ne, po kateri se je ravnala v življenju. Imela je izjemno lepo pisavo, kar je bilo prikladno za njeno dolgoletno delo na matičnem uradu, saj je tam takrat vse delo potekalo ročno. V veselje so ji bila ročna dela, zato je veliko šivala, pletla, kvačkala in se naučila tudi klekljati, v prostem času pa je rada in veliko brala.

Vedno je ljubeče gojila stike s svojimi in moževimi sorodniki in prijatelji v domačem kraju. Rada sta prihajala v Loško dolino. Redno sta se udeleževala slavnosti, obletnic, proslav in tovariških srečanj, ki so ju povezovali z ljudmi podobne usode in vizije prihodnosti, kakor je bila njuna. Do konca sta gojila vrednote, ki so ju opredelile v mladosti: svobodoljublje, ljubezen do domovine, tovarištvo in solidar-

nost, skromnost, brezkompromisno poštenje, delavnost.

Po upokojitvi sta si z možem uredila življenje v Luciji, kjer sta se vključila v življenje kraja in bila zlasti dejavna kot člana Društva vojaških vojnih invalidov in Društva za zdravje življenja.

M. Ožbolt

**Mag. Igor
Lipovšek**

V prejšnji številki Svobodne besede smo lahko prebrali daljši prispevek o 105. rojstnem dnevu častnega občana Občine Domžale Jožeta Poglačnika, ki ga je napisal Igor Lipovšek. Žal moram danes zapisati besede, ki pomenijo slovo od mnogo prezgodaj umrlega prijatelja, ki si ni le prizadeval, da bi vrednote narodnoosvobodilnega boja ohranjal in kreplil, temveč jih je živel ter s svojim zgledom tudi druge spodbujal, da so krepili tovarištvo, solidarnost, spoštovanje in pomoč.

Izjemnega človeka Igorja Lipovška (1956–2021) je socialni čut spremljal ob vzgoji v pedagoški družini. Od naprednih staršev je pridobil tudi prepričanje, da je prostovoljstvo pomemben del življenja, zato je bil vse prekratko življenje prostovoljec v številnih organizacijah in društvi. Z njim smo se srečali pri aktivnem delu v ZSMS, pravzaprav v vseh družbenopolitičnih organizacijah, kjer je izstopal s svojo delavnostjo, poštenostjo, tudi radoživostjo, po kateri smo ga posebej poznali. Prav nič mu ni bilo pretežno, pa naj je šlo za dolgoletno delo v Foto kinu in videoklubu Mavrica, kjer je bil zadnje obdobje predsednik, ali drugod, kjer Igor nikoli ni manjkal kot povezovalac, fotograf ali novinar, čigar zapisi so bili dobrodošli v vseh medijih. Zanj besede ne bom, ne morem, ne znam niso obstajale. Vedeli smo, da če nihče, bo to naredil naš Igor. In to zelo dobro.

Posebej smo ga cenili v Zvezi borcev za vrednote NOB – tako člani Krajevne organizacije za vrednote NOB Radomlje, katere prizadeven član je bil, kakor prijatelj iz drugih organizacij v občini Domžale, ki smo cenili njegovo pomoč na vseh področjih, pa naj je šlo za predstavitve posameznih dogodkov ob pohodih na temo narodnoosvobodilnega boja, za povezovanje prirediteljev, fotografiranje dogodka ali zapis o njem za lokalno glasilo, obisk starejšega tovariša z nekaj prijaznimi besedami. Na pohodih med spominskimi obeležji iz narodnoosvobodilnega boja v občini Domžale je prav o vsakem znal veliko povedati, tako da so mu udeleženci z velikim zanimanjem prisluhnili. Za svoje predano delo je dobil vrsto priznanj, med njimi bronasto plaketo Občine Domžale.

Profesor geografije in pedagogike, dolgoletni svetovalec na tem področju, tudi predsednik Društva geografov Slovenije ni nikoli nikomur odrekel pomoč, hkrati pa je bil človek, ki sebe nikoli ni postavjal v

ospredje. Izjemen tovariš, vse življenje načelen in pošten, priljubljen zaradi predanega dela na vseh področjih, je sicer sklenil krog svojega življenja, a ostaja med nami in ne bo nikoli pozabljen. Hvala za vse, spoštovani Igor!

Vera Vojska

Jože Vidic

V Ljubljani je 13. junija 2018 umrl Jože Vidic, avtor vrste knjig o zločinah okupatorjev in njihovih pomagačev. Najbolj znane so: Semenij v Bistrici, Zločin pri Lenartu, Noč v hotelu Park, Angleški obveščevalci – vohuni ali junaki, Po sledovih črne roke, Krik v Dragi. Nekatere so doživele več ponatisov. Napisal je več tisoč člankov, reportaž, nadaljevanj, intervjujev, ki jih je objavljaval v časopisih in revijah. Rodil se je 20. oktobra 1926 na Selu pri Žirovnici in decembra leta 1943 stopil v partizane. Kot partizana, komisarja čete, ga je najbolj pretreslo dejstvo, da so najhujše zločine nad našim narodom izvedli slovenski izdajalci in hlapci okupatorja ali pa so z ovadnimi sprožili nasilje nad civilnim prebivalstvom in ujetimi partizani. Pri svojem pisanju je izbral tematiko, ki je pred njim v takem obsegu še nihče ni obdelal. V reportažnem slogu je opisoval zločine, navajal imena izdajalcev in krivnikov, izjave prič in skušal najti vzroke in pobudnike teh zločinov. Govoril je z velikim številom ljudi, ki so opisovali dogodke, prebiral je sodne zapise in zapise zaslišanj. Čeprav so skozi leta njegovim zapisom dodali drugi raziskovalci še nove ugotovitve ali dopolnitve, je s svojimi knjigami postavil temelje raziskovanju zločinov in tako ohranil številna dragocena pričevanja.

Po vojni je bil do upokojitve leta 1966 častnik – major v JLA, po upokojitvi pa se je začelo njegovo najbolj aktivno pisateljevanje. Z ženo, s katero sta imela dva sinova, sta se po letu 1970 iz Tolmina preselila v Ljubljano. Zadnja leta svojega življenja je preživel v domu Sotočje, saj ga žena po hudi demenci – Alzheimerjevi bolezni, ko je opešal osebnostno in telesno, ni zmogla več oskrbovati. Obiskovala ga je vsak dan, dokler ni padla in si zlomila kolka. Pokopan je bil v ozkem družinskem krogu v Tolminu, od koder je njegova žena.

R. U.

Kristina Vižintin

V majhnem naselju Vršič v slovenskem delu Istre, kjer se odpira prekrasen razgled po dolini Dragonje, se je junija 1928 rodila Kristina Vi-

žintin. V letih najlepše mladosti je poleg težkega kmečkega dela morala okusiti še grozote vojne. Ko je orožje zarožljalo, se je vsa vas uprla okupatorju. Na Vršiču je bil v hiši, kjer je živela Kristina s starši, sedež Komande mesta Koper. O tem pričča spominska tabla: »V tej hiši je bil od 14. 7. 1944 do 8. 8.1944 sedež Komande mesta Koper. Obležje postavili 30. 4. 2002 KO ZB NOB Marezige, TD Truške in vaščani Vršiča.«

8. avgusta 1944 so bili izdani, zato se je poveljstvo moralo preseliti drugam. Nemci so nato čez slab mesec obkolili vso vas ter zajeli aktivista Štefana in Ivana Vižintina in osem mladih partizanskih nabornikov. Vse so zaprli, nato pa se je za njimi izgubila vsaka sled. 14. septembra 1944 so Nemci zajeli tudi Jožeta Vižintina, Kristininega očeta, in pet vaščank, med njimi Kristino, ki je štela komaj 16 let. Vas Vršič je bila tako kraj sirot, brezdomcev in vdov. Vse zajete so odpeljali najprej na Plavje, nato pa v zapor Coroneo v Trstu. Očeta Jožeta niso odpeljali v taborišče, ker je bil že starejši, kar ustrelili so ga, hči ga je zadnja videla. V oktobru je Kristina z vlakom preko Beljaka in Dresdna prispela do taborišča Schwarzenberg. Tam so jo označili s številko D-c 8894. Najhujši del zime je s sojetnicami preživel v tem taborišču. Oblečena je bila v tuto, na nogah je imela cikle brez nogavic, bila je brez spodnjega perila. Vsa zaščita pred mrazom je bila odeja, v katero se je zavila. Hrana je bila borna, ob nedeljah krompir z olupki in nekakšna omaka.

30. aprila 1945 so taboriščnike vkrkali na vlak, in ker je bila naslednji dan progama minirana, so interniranci pot nadaljevali peš vse do Plzna (Češka) in dalje do Prage. 5. maja je Kristina izvedela, da je konec vojne. V Brnu, kjer so jih hranili le z ječmenom, je ostala 15 dni. Iz Brna so jo odpeljali v Beograd, nato v Subotico in končno je stopila na vlak za Zagreb in Trst. Ob prihodu v Trst je bila njena edina želja, da se čim prej odpravi domov, kamor je prišla 26. junija 1945, stara 17 let.

Po vojni je začela lepo družinsko življenje. Nikoli ni pozabila grozot, ki sta jih prinesla fašizem in nacizem, in življenja v taborišču. Iz spoštovanja do vrednot boja in trpljenja borcev za svobodo se je vključila v društvo internirancev in Krajevno organizacijo ZB NOB Bertoki.

KO ZB NOB Bertoki

ZANIMIVOSTI
**Čudež človečnosti
na otoku Zakintosu**

Septembra leta 1943 so po odhodu Italijanov ta grški otok zasedli Nemci in takoj uvedli sovražne ukrepe proti judovski skupnosti. Najprej so jim prepovedali prsto gibanje. Zatem je nemški oficir zahteval od župana in krajevnega pravoslavnega škofa, naj mu prineseta seznam vseh 275 Judov, ki so živeli na otoku. Škof in župan sta skupaj z drugimi vso noč molila in razmišljala, kaj naj storita. Zjutraj sta odnesla oficirju pismo in list, na katerem sta bili samo dve imeni: županova in škofova. Pripisala sta: »Če hočete kaj storiti tukajšnjim Judom, storite to najprej nama.« Oficir ju je jezen odslovil. Odsšla sta k voditeljem ju-

Natečaj ZB NOB
Kdo je drugi?

»Kdo je drugi?« natečaj ZB NOB o diskriminaciji in nestrpnosti v sodobni družbi (v osnovnih in srednjih šolah Republike Slovenije in zamejstvu)

V okviru projekta Evropska anti-fašistična dediščina – orodje za boj proti sodobnim oblikam diskriminacije in nestrpnosti začinjamo novo dejavnost, v katero vabimo učence in učence osnovnih in srednjih šol. To je natečaj z naslovom »Kdo je drugi?« Natečaj je mednarodnega značaja, saj poteka v osnovnih in srednjih šolah na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini, financira pa ga Evropska komisija. K sodelovanju na natečaju vabimo mlade in njihove mentorje, da v esejih, spisih, pesmih, slikah, dramskih igrah ali kratkih videoposnetkih povedo, kako oni danes čutijo diskriminacijo in nestrpnost, kako se danes v njihovem okolju določa, koga sovražiti ali izključevati oziroma ga ne sprejemati kot sebi enakega (morda so to otroci s posebnimi potrebami, invalidi, Romi, begunci, otroci tujih delavcev ...).

Natečaj bo trajal do konca leta 2021, nato pa bodo komisije strokovnjakov, ki bodo pomagale Zvezi združenj borcev za vrednote NOB, izmed prispelega gradiva izbrale najboljše prispevke. Najboljši sodelujoči bodo prejeli priložnostne knjižne nagrade, njihovi izdelki pa bodo vključeni v potujočo in digitalno razstavo. Razstavo bomo najprej odprli v Ljubljani, nato v Zagrebu in na koncu v Sarajevu.

Spoštovani bralci in bralke Svobodne besede, cenjeni člani in članice združenj Zveze borcev, povejte vsem osnovnošolcem in osnovnošolkam ter srednješolcem in srednješolkam v svoji družini in okolici za naš natečaj, spodbudite jih k sodelovanju. Tako bomo vsi skupaj pripomogli k boljši, strpnejši in odprti družbi.

Prispevke zbiramo na naslovu: ZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana (s pripisom Kdo je drugi?) Ali na elektronski naslov info@zbb-nob.si (naslov sporočila Kdo je drugi)

Podrobnejši podatki o natečaju so na voljo na spletni strani ZB NOB.

dovske skupnosti in jim povedala, naj se skrijejo ali pobegnejo na varno, onadva ne moreta zanje ničesar več storiti. Prebivalci otoka so v naslednjih mesecih skrivali Jude v svojih hišah, skednjih in gozdovih ali jih z ribiškimi čolni pripeljali na celino. Vsi so se resili. Županova in škofova junaško dejanje je po čudežu prepredilo deportacijo. Izraelska država je po vojni škofa kot župana uvrstila v častni seznam »pravičnih med narodi«, otok Zakintos pa poimenovala »otok pravičnih«.

Pater Bogdan Knavs (Iz brošure ob tednu molitve za edinost kristjanov leta 2019: Prizadevaj si za pravičnost, da boš živel (SMZ 16,20))

DOKUMENTARNA ODDAJA

Bazoviški junaki

Bazoviški junaki, uporniki proti italijanskemu fašizmu Ferdinand Bidovec, Fran Marušič, Zvonimir Miloš in Alojz Valenčič, ki jih je s posebno razsodbo 5. septembra 1930 na smrt obsodilo posebno sodišče za zaščito države, so bili ustreljeni ob zori 6. septembra 1930 na vojaškem strelišču pri Bazovici. Proces v sodni palači v Trstu je v slovensko zgodovino prešel kot prvi tržaški proces.

Ustreljeni fantje so bili člani ilegalne narodno radikalne organizacije slovenske in hrvaške mladine v Julijski krajini in Istri, ustanovljene v Trstu oktobra 1927. Ustanovili so jo z namenom, da organizira odpor proti fašističnemu režimu in njegovi nasilni raznarodovalni politiki. Ilegalni organizaciji so nadeli ime Borba in je delovala v obdobju 1927–1930 na Tržaškem, Krasu in v Istri. Borba je bila del ilegalnega primorskega protifašističnega gibanja, ki se ga je pozneje prijelo ime TIGR (akronim za besede Trst, Istra, Gorica, Reka).

Igrano-dokumentarni film (na TVS so ga predvajali 6. septembra), ki je nastal po scenariju Jadra Sterleta in v režiji Tuga Štiglica, osvetljuje tragično življenjsko zgodbo prvih žrtev fašizma v Evropi pa tudi junaško zgodbo njihovega domoljubja in človeške pokončnosti. Njihova imena, vklesana v kraški kamen, pred svetom pričajo o nezlomljivem odporu slovenskega naroda proti italijanskemu fašizmu, ki je hotel nasilno uničiti slovenski živelj v tedanji Julijski krajini in hrvaški živelj v Istri. Ustreljeni so bili kot teroristi, Slovenija do danes ni zahtevala revizije te krivične obsodbe. Že septembra 1945, takoj po osvoboditvi izpod fašizma in nacizma, je bil na kraju usmrtnice v Bazovici postavljen spomenik. Od takrat naprej se vsako leto v septembru vrstijo spominske slovesnosti. Kraj smrti štirih mladih ljudi je tako postal simbol slovenskega upora proti fašizmu.

S. B., foto: Jani Alič

VABILO

Pohod po tržaškem robu VZPI - ANPI občine Dolina in ZB NOB Postojna vabita na pohod po tržaškem robu ob 80. obletnici oboroženega upora proti fašizmu in za negovanje vrednot narodnoosvobodilnega boja. Deset kilometrov dolg pohod **bo 2. oktobra z začetkom ob 9. uri** v Pre-

benegu v Italiji. Na koncu pohoda bo kulturni program. Pozdravni nagovor bo imel predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, slavnostni govornik pa bo dr. Borut Kzalabjan. Prijave zbira ZB NOB Postojna na e-naslov: katja.vuga@gmail.com ali 070/530-468.

IZKORISTITE 25% POPUST

na ceno elektrike in zemeljskega plina za nove gospodinjstve kupce za 12 mesecev

+ VELIKA
NAGRADNA IGRA:
25 x E-SKIRO

25%

VEČ O TEM

Pravica do pridobitve ugodnosti traja do 31. 10. 2021. Popust velja na ceno električne energije in zemeljskega plina za paket Novi na plusu 2019 in Dvojni plus 2019 za nove gospodinjstve kupce in ne vključuje popusta na omrežnino in druge prispevke. Vsa pravila in pogoji akcije ter pravila nagradne igre so dostopni na energijaplus.si.

080 21 15 • 02 22 00 115 • info@energijaplus.si • energijaplus.si

ELEKTRIKA

ZEMELJSKI PLIN

ENERGIJA PLUS

KJER JE PRAVA ENERGIJA DOMA.

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. oktobra 2021. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 70. številke časopisa Svobodna beseda

1. Zdravko Godnjavec

Opekarova cesta 35, 1360 Vrhnika

2. Alojzij Potocnik

Videmce 8, 4201 Zg. Besnica

3. Nikolaj Vihar

Podgorje pri Letušu 12, 3327 Šmartno ob Paki

Rešitve križanke:

EPILEPTIK, NOČEVALKA, AŠA, ARARA, RI, ANT, AS, MESSI, IKS, AVTOGOL, KLOZET, SPOMENIKOV, MALIK, TRNAČ, NIVO, ANALI, RAIN, SAS, TIRS, EL, OŠ, KOKRA, ENAKOST, NASEKA, LORD, IB, OLT, LVOV, ISHIAS, MNOŽINA, ALJA, ČRT, KITARIADA, SAVA, AK, RAKETAR, ALJAŽ.

Geslo: POPIS PARTIZANSKIH SPOMENIKOV

SVOBODNA BESEDA							HRVAŠKI OTOK PRI ZADRU	GESLO 1	GESLO 2	ZNAMENITI VLADAR HUNOV	HRANA, ŽIVILLO	NAŠ MODNI KREATOR HRANITELJ	NICK NOLTE	ČEŠKI PISATELJ (ALLOIS)	IZPITJE NA DUŠEK
NASPROTJE UVAŽANJA															
SVETILNI STOLP NA MORSKI OBALI															
KITA PRI MIŠICI													ROMAN SAVNIK		
STEKLENICA IZ ZELENEGA STEKLA															
OTOŽEN TONSKI SPOL															POD, TLO
SL. GRAFIČARKA (ADRIANA) DONNA SUMMER															
PONAZORITEV BISTVENE ZNAČILNOSTI, ALEGORIJA															
NASLONJALO ZA ROKO															
ŠPANSKI PISATELJ (VICENTE BLASCO)															
PREBIVALEC LOČICE															
SL. JEZIKOSLOVEC (JAKOB) TEVE ZASLON															
ZAŠČITNIK															
PREBIV. NEMČIJE PREBIV. LIEGEA V BELGIJI															
LILI NOVY															
RADO MURNIK JUNAK ENEIDE, ENEJ															
SLONOV ČEKAN															
ČUŠIN SILVA															
SREDIŠČE ROMUNSKE MOLDAVIJE MORALA															
PAVLE ZIDAR PODOBA GOLEGA TELESA															
GRŠKA BOGINJA MODROSTI															
MAJHEN ČRV SLOVENSKE DNEVNI ČASNIK															
AMERIŠKA IGRA NA SREČO (IZ ČRK: ONEK)															
ESTONEC															
GLAVNI ŠTEVNIK															
OTOČEK V PRESPAN. JEZERU SOOR, GOBICE															
MOŠKI, KI IMA TEŽAVE S SPANJEM															
OŽAREK															
ROGER VADIM															
ADAM BOHORIČ															
UGLEDEN ISLAMSKI TEOLOG															
SREDSTVO ZA NARKOZO, OMAMILO															
EGIPTOVSKI POLITIK EL SADAT															
VRSTA PLAČILNEGA SREDSTVA															
NIKOLAJ ERDMAN															

SVOBODNA BESEDA

je glasilo ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: Aljaž Verhovnik (predsednik)

dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:

ZZZB za vrednote NOB Slovenija,

Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana

telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17

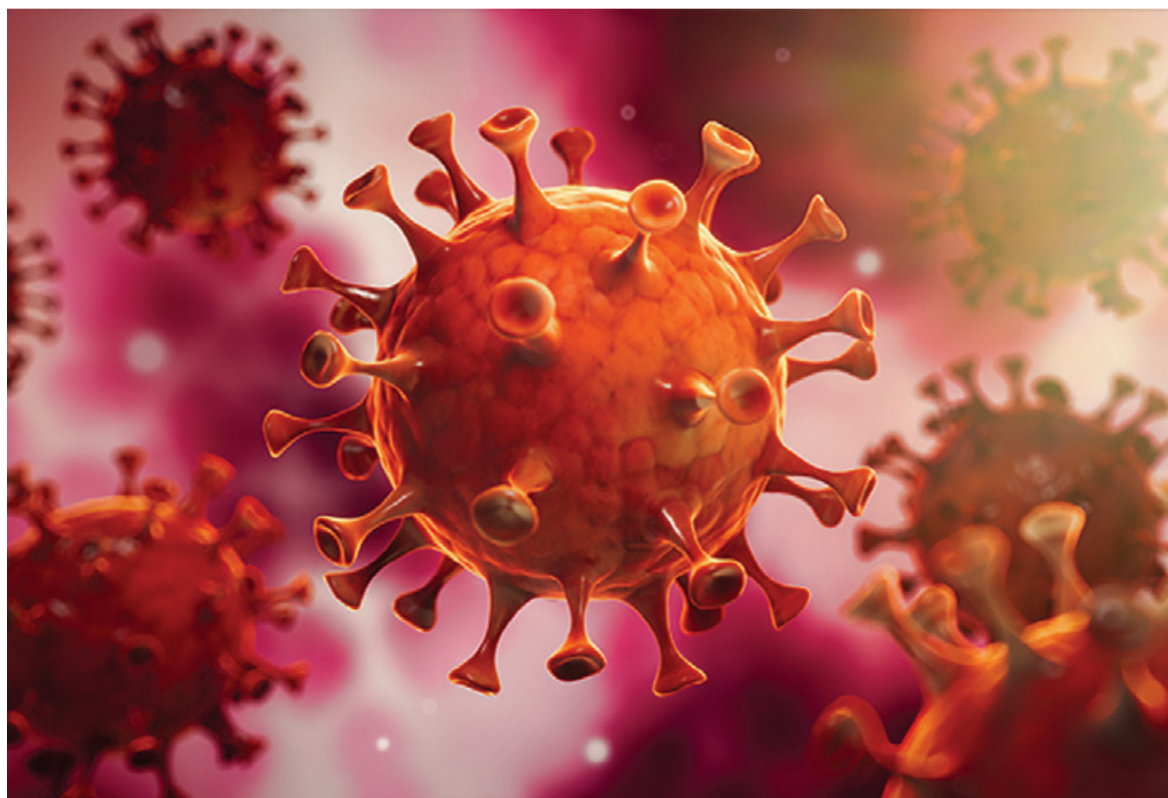
romana.jemec@zzb-nob.si

RAZMIŠLJANJE

Cepiti se ali ne cepiti?

V prejšnjem režimu so bile osebne pravice podrejene skupnosti. Za skupno dobro je bilo treba včasih tudi malo potrpeti, kaj žrtvovati. Že naši partizani so se žrtvovali za boljši jutri nas vseh in ta ideja obče koristi je prevladovala nad osebno koristjo.

Spomnimo se samo črnih koz, ki so se pojavile v delu naše nekdanje domovine. Za zavarovanje skupnosti – vseh državljanov – je država izdala dekret in v dokaj kratkem času cepila vse državljane. Šli smo na cepljenje ne glede na to, ali se je kdo želel cepiti ali ne, ne glede na njegove predsodke. Brez godrnjanja in prerekanja smo stopili v vrsto in se cepili. Nihče ni razpravljalo o človekovih pravicah. Obče dobro je prevladalo nad osebnim. Niso se pojavili posamezniki s pomisleki o zarotah, pravici do samostojnega odločanja, pravici do tveganja, da zbolijo in lahko tudi umrejo. Vsi smo vedeli, da tisti, ki zbolijo, okuži svojo okolico, in tudi če on preživi, bodo številni v njegovi okolici umrli, pred tem pa okužili druge. Tako je bila epidemija črnih koz v nekaj mesecih obvladana in je postala preteklost.

Potem smo zavrgli ta sistem, ga označili celo za zločinskega. Za zločinskega, ker ni dovoljeval posamezniku, da za

svojo egoistično korist ogrozi skupnost. V sedanjem režimu smo s spoštovanjem človekovih pravic prešli v drugo

skrajnost. Osebne pravice so nad običnimi pravicami. Vsakemu posamezniku je dana možnost odločanja o lastnem

ravnanju, tudi če to ravnanje ogroža skupnost.

Vsak odloča o tem, ali se bo cepil ali ne. Zavestno odloča o možnosti, da bo zbolel. Odloča o tem, da bo v primeru, da bo zbolel, tudi umrl, pred tem pa okužil svojo okolico. Vsak ima pravico, da ga družba zdravi v primeru, da bo zbolel. Vsak zahteva, da bo družba najprej poskrbela zanj in pri tem zanemarila vse druge bolnike. Videli smo v prvem in drugem valu prepolne bolnišnice okuženih in na intenzivni negi. Videli smo, da smo vsi drugi bolniki morali potrpeti. Pravice obolelih za covidom so imele prednost pred vsemi drugimi bolniki.

Zdaj ko je dovolj cepiva, se to ne bi smelo več ponoviti. Tudi ni več potrebe za stalno in brezplačno testiranje. Tisti, ki se noče cepiti, naj testiranje plača, s tem niso kršene njegove človekove pravice, ima pravico izbire. Vsak ima pravico živeti v zdravem okolju, v okolju, ki ga ne ogrožajo necepljeni potencialno bolni posamezniki.

Zoran Markuža, Ankarani